

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. P. Pavli Laymann è Societate I: Theologiae Moralis
Compendiv[m] absolutissimum et in quinq[ue] libros
partitum**

Laymann, Paul

Moguntiae

Tractatus IV. De humanis legibus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40716

TRACTATUS VIII

De Humanis Legibus.

CAP. I.

Quid sit Lex?

1 **L**ex vel à ligando, quod ad sui obseruationem homines liget, vel à legendo, quod lex scribi & publicè proponi solet, vel potius si dicta videtur, quod sit lecta viuendi Regula.

2 Lex duplex est, naturalis & positiua. Lex naturalis est recta hominis conscientia. Positiua, quæ ex rerum natura non necessariò prouenit, sed magis est Magistratûs libera positiue.

Lex est secundum S. Thomam recta agendorum ratio à publica potestate communitati denuntiata, cum voluntate eam perpetuò obligandi.

3 Ad Constitutionem Legis 3. concurrunt. 1. Iudicium Practicum de agendo. NB. iuxta Molinam Conclusiones practicas de rebus agendis iureconsultorum, accedente principis voluntate, obtinent vim legis. *Omnia enim nostra facimus, inquit Iustinus quibus auctoritatem nostram impertimus.* 2. Voluntas obligandi; quæ si absit non oritur lex. 3. Imperii denuntiatio.

4 Lex debet esse honesta, (respicit hæc cõditio materiam) iusta (respicit formam & æqualitatem) Possibilis secundum naturam, patriæ consuetudinem loco, temporibus conueniens, utilis, necessaria, rationabilis, pro communi vtilitate lata, iuxta l. 8. *non in singulas personas, sed generaliter consistit.*

Diff
uata
in q
per
guit

L
vel
tur,
dor
quic
83.

C
enim
cari d
insti
ges fac
ab om

L
tenu
oblig
non
cap.
man
titia
infra
beti
rend
lib.

Diff

Differt lex à priuilegio, quod priuilegium sit lex priuata. Denique lex debet esse constans & perpetua, in quodiffert à præcepto seu mandato, tendente ad personas singulares, cum quibus plerumque extinguitur, imò etiam per mortem mandantis.

Lex autem non extinguitur, nisi vel à legislatore vel successore reuocetur, vel consuetudine abrogetur, vel ob rerum mutationem inutilis fiat, iuxta Isidorum, Lex etiam debet esse manifesta, ne aliquid per obscuritatem in captionem contineat.

§3.

CAP. II.

De Promulgatione Legis.

Constat ex præcedenti Capite ad Essentiam Legis requiri, vt communicati denunciata sit. Cū enim lex sit communis viuendi regula, ideo publicari debet, vt omnes secundum eam actiones suas instituere possint, iuxta legem 9. C. de Legibus: *Leges sacratissima, qua constringunt hominum vitas, intelligi ab omnibus debent.*

Lex publicè in curia Principis promulgata, quatenus est ex sua parte, statim habet essentialem vim obligandi subditos omnes, licet secundum actum non astringat inuincibiliter ignorantes. Patet ex cap. 1. de Concess. præb. in 6. Lex seu constitutio & mandatum nullos astringunt, nisi postquam ad notitiam peruenerint eorundem; aut nisi post tempus, infra quod ignorare minime debuissent. Simile habet in igne, quod quidem per se habet potestatem vrendi omnes, sed neminem nisi propinquum *sibi, urit*

E 2 Ad

- 2 Ad substantiam legis non requiritur scriptura, sed sufficit voce, vel alio signo denunciata esse. Quod si ius à Iustin. scriptum nuncupetur, id non idcò fit, quod requiratur ad legis substantiã scriptura, sed quod lex plerunque in scriptum redigatur, vt non pereat.
- 3 Si legislator tempus adiiciat, ex quo lex sua obligare debeat, incipit eius obligatio secundum voluntatem ita statuentis.
- 4 Si legislator nullum tempus adiiciat, discrimen est inter Legem Imperatoriam & Pontificiam: illa enim ante obligandi vim non acquirit, quam elapso bimestri, post factam promulgationem in singulis prouinciis. Pontificia autem simul ac in curia Romana promulgata est, in toto orbe obligandi vim habet, quatenus est ex parte legis. Prob. prior pars ex Concilio Trident. vbi Pius IV. sic: *Quia tamen iura etiam communi (Caesareo) sancitum est, vt Constitutiones nouae, vim non nisi post certum tempus obtineant.* Posterior probat. Quia lex ad sui valorem suapte natura plus non postulat, quam vt semel in Curia principis publicetur, vnde deinde in aliorum notitiam deuenire potest: Neque etiam Ecclesiastica aliqua constitutio extat, quæ maiorem publicationem, aut temporis aliquod interuallum post primam promulgationem requirat.
- 5 Hinc discrimen inter vtramque legem, quod licet Imperatoria, intra duorum mensium spacium, post promulgationem à maiore parte prouincialium recipiatur, & in vsum deducatur, nullam tamen re ipsa obligationem adfert, sed à quouis subdito sine culpa intra illud tempus negligi potest. Lex autem Pontificia simul ac Romæ publicata est.
- om. ep

omnem vim obligandi habet: cur autem Diœcesanos absentes lex Romæ promulgata non statim obliget, id non prouenit ex defectu legis, sed alicuius conditionis accidentalis puta, quia eam ignorant.

Elapsis duobus mensibus, post promulgationem Legum Cæsarearum factam, in Metropoli prouinciæ, ignorantia probabilis non præsumitur, sed ab allegante probari debet. 6

Lex etiam Ecclesiastica, si sit irritans alicuius actus, iure naturali & diuino alioquin subsistentis, plerunque censi non debet, effectum sortiri, priusquam in diœcesi promulgata sit. Exemplum habes in Concilio Tridentino, sessione 23. ca. 45. de reform. ubi requirit approbationem Episcopi ad exponendos sacerdotes. Et in bulla Pii V. infirmantis contractus censuales, quamuis ea Bulla apud nos recepta non sit. 7

Ratio est, quod alioquin eiusmodi leges in multorum detrimentum cessuræ essent, qui inuincibili earum ignorantia laborantes, tales contractus celebrarent, vel à Sacerdotibus non approbatis Sacramentalem absolutionem postularent, sicut antea consueuerunt. Siquidem hoc proprium est legum irritantium actum, non in odium agentium, sed ob defectum solemnitatis; quod postquam eiusmodi leges vim obligandi consecutæ sunt, effectum irritationis consequentur etiam erga ignorantem. 86.

(o)

- 1 **L**ex substantiam suam promulgatione accipit, neque intrinsecè pendet à populi acceptatione, quamvis per eam accidètaliter perficitur, iuxta Gratianum, dist. 4. *Leges instituuntur cum promulgantur, firmantur, cum moribus vrentium comprobantur.* Ratio Conclusionis est, quia postquam populus omnem suam potestatem in vnum Regem, vel paucos optimates absolutè contulit, possunt hi, & nisi aliud significent, censendi sunt etiam velle, iustis suis legibus subditos obligare ad recipiendum & parendum: cum aliòquin vltima & suprema potestas, non penes Regem vel Optimates, sed penes populum foret, adeoque non esset forma Reipublicæ monarchicæ vel aristocraticæ, sed democraticæ. Quod verò atinet Legem Pontificiam, ea multò minus à populi acceptatione dependet: quandoquidem Papa supremam in Ecclesia potestatem non à populo per Electionem sed immediatè à Christo accipit, ex vi primæ institutionis & promissionis Sancto Petro factæ. Matth. 16.
- 2 **E**piscopis præsertim Metropolitanis ex officio incumbit novas Pontificias constitutiones in diocæsis promulgare, atque in vsum deducere; saltem postquam ex curia Romana authenticè ipsis transmissæ fuerunt.
- 3 **D**iocæsanus nec de peccato damnari nec puniri potest, si legem Pontificiam in Diocæsi nò promulgatam, neque vsu receptam, ipse quoque non seruet. Primò, Quia contraria non paucorum Doctorum sententia, quod non minus ad Pontificiam quàm Imperatorem

Impera

Imperatoriam legem opus sit promulgatio in provinciis; probabilis ipsis videre potest, cui proinde se conformare liceat. Deinde, quia præsumendum non est, mentem legislatoris esse, ut lex, præsertim in Diœcesi non promulgata, à Diœcesano vno vel paucis obseruetur, si maior communitatis pars non recepit, neque breui tempore receptura vel obseruatura existimatur: siquidem legem, cum sit commune mandatum, communiter obseruari oportet. 88.

Si legislator ad legis obseruationem subditos cõpellat, & transgressores puniat, tunc singuli eam obseruare tenentur, si iusta sit; etiamsi maior pars resistat, quia ratio naturalis postulat, ut in Schismate quodlibet membrum sui capitis potius, quam reliquorum membrorum ductum sequatur.

Si lex legitimè promulgata, à maiore populi parte sub rationabilis causæ prætextu non recipiatur, currit contra eam præscriptio, quæ saltem decem annorum spatio absoluitur. Cum enim lex iam recepta & vsu confirmata per contrariam consuetudinem abrogari possit iuxta cap. vltim. de Consuet. multò magis ab initio per non vsum ei derogari poterit. Quare mirandum etiam non est, plus temporis (40. ann.) requiri ad abolendam via præscriptionis legem Ecclesiasticam receptam, quam non receptam, quia illa plus roboris quam hæc obtinet.

Sed licet V. C. Episcopi peccarint, in non recipiendo Concil. Trid. tamen eorum successores, si Pontificiam constitutionem per longam temporis mortam nunquam in diœcesi receptam vel obseruatam videant, per non vsum titulo præscriptionis

nis sublatam credere possunt. Hinc V. C. Trident. Constit. quæ hactenus non receptæ, aut in praxin deductæ non sunt, vim obligandi non habent, vt neque Doctores ex Cathedra, multò minus Iudices in foro externo vel interno causas definire debeant, secundum leges non receptas.

In legum obseruatione quilibet conformari debet illi communitati, cuius ipse proxima pars est, qua re si lex in aliis prouinciis recepta sit, in tua non sit, eius obligatione non astringeris.

6 In dubio num lex recepta sit, pro ipsa præsumendum est. Ratio, quia factum in dubio præsumitur, si de iure faciendum erat.

7 Si noua Constitutio prouinciæ non conueniat, legislatori supplicari potest; atque interim dum responsum expectatur, eius executio differri.

C A P. IV.

De Materia Legis humanæ.

1 **L**ex humana, etiam ciuili, præcipi possunt, non tantum opera iustitiæ, sed etiam aliarum moralium virtutum, iisq; contraria prohiberi. § 9.

2 Non omnes virtutum actiones præcipi possunt, (quia quædam nimis arduæ, vt Consilia Euang.) neque omnia peccata, etiam externa ab humano Magistratu prohiberi, sed multa permitti debent (sic lupanaria, vsuræ Iudæorum) ad maius Reipub. Malum euitandû; quia lex humana ponitur multitudini seu communitati; in qua maior pars est hominum virtute non perfectorum. Quare ferme non nisi grauiora peccata legibus prohiberi solent, à quibus moraliter possibile est, maiorem partem abstinere, maximè,

maximè, quæ alijs noxia & humanæ societati incommodant.

NB. Etiam præcipi & prohiberi possunt, quæ alioquin sub naturale & diuinum præceptum cadunt; quia nihil prohibet, aliquem pluribus titulis obligari ad idem præstandum vel omittendum.

NB. Quod lege naturali aut diuinâ absolutè præceptum est, interdum humanâ lege determinatur ad certum tempus, V. C. Paschalis communio, preces horariæ.

Legislator, iuxta legitimam suam intentionem, seu motuum efficere potest vt opus aliquod sit medium, siue materia alicuius virtutis conueniens aut necessaria, sicut videre est in Ecclesiasticis præceptis ieiunij, M. ff. x. idem dicendum de actionibus ex obiecto indifferentibus, vt mercatura diebus festis, reuerentia & cultus Religionis. Hinc qui ieiunium violat contra temperantiam peccat, cuius intuitu ac fine lex Ecclesiastica lata, & qui mercaturam die festo exercet, contra virtutem Religionis.

Nulla lex humana extendere se potest ad actus merè internos per se præcipiendos. Prob. ex iure Can. c. 1. 15. q. 6. *Quod non possit humano iudicari examine, quem Dominus suo reseruat.* Et in c. sicut de sim. Ecclesiam non iudicare de occultis Et l. 18. ff. de pœnis apud Gratianum d. 1. de pœnit. *Cogitationis pœnam nemo patitur: Quod verum est si stetur intra fines cogitationis, non item, si exequendi propositum externo signo manifestetur, quamuis sine successu.* Prob. 2. Rationibus; Quia frustra & inefficaciter lex ad communitatem fertur, si legislator cognoscere non possit, vtrum obseruetur, neque ad eius obseruationem compellere. *Quare leges ferre, & secundum leges iudicare ad*

re ad

re ad eandem potestatem pertinet : atqui de actibus internis suapte naturâ latentibus, humanus Legislator iudicare non potest. Nam *secretorum solus Deus cognitor & iudex est*, c. erubescant. d. 32. Ergò. Secundo, Cum omnis humana potestas, in hominum societate fundetur : Hæc autem materialis & sensibilis sit, convenit ut humana potestas solum se extendat ad actiones humanas, quatenus in exteriorem materiam transeunt, & signo aliquo produntur. Tamen quandoque huiusmodi externæ actiones occultæ manent per accidens, quia à nemine videntur, actionibus destituuntur. Sic Ecclesia prohibet, & latâ excommunicatione punit. V. C. hæresin externo signo proditam.

NB. Occultum duplex, Per se, quod non est probabile, sed suapte naturâ occultum, ut cogitationes. Et occultum per accidens, quod exterius expressum est, ut suapte naturâ deprehendi possit, licet à nemine deprehendatur.

6 Qui opus præceptum, quatenus ex obiecto bonum est, implet, quamvis mala intentione, is legem humanam non violat. V. C. Ecclesia præcipit ieiunium, Finis autem huius præcepti est, ut gula refrænetur, & caro spiritui subijciatur. Si jam quis ieiunet ob vanam gloriam, is non violat præceptum Ecclesiæ, quamvis ob vanam gloriam venialiter peccet. Ratio, quia intentio & finis præcepti non cadit sub præceptum, imo nec cadere potest, cum modus agendi ex virtute & proposito honestatis omnino intrinsecus & non apparens sit.

7 Qui opus præceptum secundum substantiam præstat, etsi tunc nolit præceptum implere, reverentiam tamen satisfacit. Exemplum : Si quis die festo Mis-

nam decenter audiat, licet non recorderetur, esse diem festum tamen satisfacit. Sed et si quis Missam die festo decenter audiat, licet expressam habeat intentionem non satisfaciendi præcepto Ecclesiæ, sed aliam audiendi, is reuera satisfacit, & non tenetur aliam audire.

Ratio Conclusionis est, quia lex tantum præcipit voluntariam operis executionem, non quasi reflexam implendi præcepti intentionem; imo eam præcipere non potest, cum omnino intrinseca sit.

NB. Obligatus voto recitandi rosarij, si recitet animo tunc non satisfaciendi, tenetur iterum recitare (Nam obligatio voti provenit ex voluntate voluntis) sin autem immemor voti sui rosarium dicat, reuera liberatur.

Actus interni ab humana potestate præcipi possunt vel prohiberi concomitanter, quatenus requiruntur ad moralem substantiam actuum externorum. Ratio, cum homines, qui sunt membra Reipub. partim interno animo, partim externo, ac materiali corpore constent: fit, ut & interiores hominis actiones non aliter sub Reipub. gubernationem cadere possint, nisi quatenus ad externas actiones diriguntur, easque aliquo modo informant.

Si ebrius, dormiens aut mentis impos dicat horas canonicas, non satisfacit præcepto, sed debet iterum recitare; si ad mentem redeat. Ratio, quia leges homini imponuntur, ut eas humano & non brutorum modo impleat, eadem est ratio de eo, qui coactus & inuitus Missæ interest, non implet præceptum, quia coactio tollit voluntarium ac liberum, sine quo lex nec impleri nec violari potest. Quæ doctrina vniuersim vera est, si loquamur de formali imple-

imple-

inpletionem legis, ad quam omnino requiritur voluntarium.

10 Aliud est de materiali executione legis, ut si quis in somno vel per vim adactus, decimas parochi soluat, materialiter & in effectu satisfactum est legi, ut non sit opus alias decimas dare. Nam sicut homo sine culpa legem materialiter violare potest, V. C. rem alienam ob inculpatam ignorantiam auferendo; ita etiam sine laude legem materialiter implere potest, ut in exemplo posito, item in ieiunio cernere est, si quis à carnis esu absteineat, quia per vim ad eam accedere prohibetur. Sed quaedam praecepta versantur circa Actiones, quae in sui executione intrinsecè includunt voluntarium & liberum; ut mirum non sit, si dormiente ebrio, coacto praestari non posse, & huiusmodi spectant exempla supra posita de Missa audiendi Canoniarum horarum prece; quippe quae voluntariam animi intentionem necessario requirere videntur.

11 Qui opus sub censura Ecclesiastica prohibitum omnino inuitus intermittit, modo illud opus spectata intentione Ecclesiae in executione non requirit intrinsecum concursum voluntatis, euitat censuram, ut si solutio decimarum sub Excommunicationis praecepta, & aliquis vi adactus soluat: secus si opus ab Ecclesia praeceptum, requirat intrinsecum concursum voluntatis, ut si sub poena excommunicationis missae auditio praecepta, & quis vi adactus audiat, incurrit poenam excommunicationis. Denique qui opus qualecunque sub censura prohibitum omnino inuitus intermittit, poenam statutam non incurrit, ut si in diocesi sub excomm. prohibitum sit carnes in quadragesima comedere, & Titius pe
viole

violentiam ab amicis arceatur, ne eas comedat. Ratio harum assertionum est: Nam leges pœnales intelliguntur secundum effectum realem & consummatum: qui autem omnino inuitus & reluctans continetur in loco sacrificij, is reipsa non exequitur opus præceptum sed legem omnino violat. Qui vero coactus decimas Parocho suo soluit, & inuitus abstrahitur ab esu carniū die interdicto: hic licet secundum internum affectum transgrediantur legem; non tamen secundum effectum æternam seu consummationem: Ergo censuram legis non incurrunt.

Qui ob metum opus præceptum exequitur, V. 12
C. Puer qui ob metum verberum à pædagogo adactus Missæ decenter audit, satisfacit: Ratio, quia metus non tollit voluntarium simpliciter, sed solum secundum quid. Quod si verò puer sub conditione nollit audire si pædagogus non adesset, nihilominus implet præceptum licet peccet contra Religionis virtutem interno affectu, quia lex Ecclesiæ directè tantum præcipit attentam Missæ auditionem, quam si puer adhibuit, totum præceptum implevit, tamen eadem lex per consequentiam efficit, vt dum præcipit Missam audire, etiam ipsum propositum conditionatum, siue etiam simplex affectus non audiendi missam, si non auferat malitiam obiecti, prohibitus sit.

Eodem modo peccat, quem postea pœnitet, quod audierit sacrum. Hoc sumitur ex c. nulli, dist. 19. *Nulli fas est, vel velle, vel posse transgredi Apostolica sedis præcepta.*

Cum lex Ecclesiastica præcipit opus aliquod 13
pium, V. C. vocalem orationem, sacram Confessionem,

nem,

nem, consequenter etiam præcipit actum internæ
mentis, quem opus illud essentialiter includit: quia
Ecclesia non præcipit, vt simulatè orent, nec fictè
confitentur: qui autem sine interna attentione o-
rat, confitetur sine vlla animi contritione, is non ve-
rè sed fictè orat & confitetur. Ergo non satisfacit Ec-
clesiæ præcepto. NB.

Non potest Prælati, nisi regularis sit, subditum
sub peccato obligare ad habendam certam intentio-
nem in opere: V. C. vt ieiunia & orationes fiant in
statu gratiæ. Prælato tamen regulari paulo maior po-
testas in suos competit, ratione voti religiosi obedi-
endi Prælato in omnibus, quæ secundum regulam
vel ordinis consuetudinem præcipiuntur.

- 14 In ijs quæ pertinent ad naturam Corporis con-
seruandam & propagandam, homo sui iuris esse de-
bet, ac soli Deo subiectus. Ratio, quia omnes homi-
nes naturâ sunt pares, in his quæ pertinent ad corpo-
ris conseruationem & propagationem. Vnde non
tenentur nec serui Dominis, nec filij parentibus o-
bedire in matrimonio contrahendo, vel virginitate
seruanda, &c. Sed in his, quæ pertinent ad disposi-
tionem actuum & rerum humanarum tenentur sub-
ditus suo superiori obedire, secundum rationem su-
perioritatis: sicut miles Duci Exercitus, in his
quæ pertinent ad bellum; seruus Domino in his
quæ pertinent ad opera seruilia; filius patri in pec-
tinentibus ad disciplinam vitæ, & curam
domesticam. 96.

CAP. V.

De Iurisdictione.

Iurisdictionis est facultas alicuius habentis publicam
 auctoritatem & eminentiam super alios, ad eorum
 regimen & gubernationem.

Actus Iurisdictionis sunt leges condere, in ijs di-
 spensare, præcipere, iudicare, punire, ministros pu-
 blicos creare, pupillis tutores dare, Minores atque
 Ecclesias læsas in integrum restituere; item Sacra-
 menta administrare.

Iurisdictionis alia est ordinaria, quæ competit Iudici 2
 ex proprio munere, alia delegata, quæ Iudici non ni-
 si ex commissione, competit

Iurisdictionis alia est contentiosa, ad quam pertinet 3
 leges condere, præcipere, punire, causas ciuiles & cri-
 minales definire. Voluntaria alia, ad quam pertinet
 legitimare, dispensare, beneficium conferre, Sacra-
 menta ministrare, matrimonio assistere, latè loquen-
 do de hoc ultimo actu.

Voluntaria Iurisdictionis sic dicta, quia non ni- 4
 si volentibus fit, extra proprium territorium ex-
 erceri potest erga subditos, eò quod non ordina-
 rium iuris processum, nec iudicem pro tribunali
 sedentem requirat, ideo nulla iniuria inferitur ex-
 traneco Iudici, NB. tamè ad vitandum scandalum
 priuatim exerceri debere voluntariam Iurisdictionem
 in aliena diœcesi. Contentiosa vero Iurisdictionis
 in alieno territorio absque expresso vel tacito con-
 sensu exerceri non potest: *cum extra territorium ius
 dicenti impunè non pareatur.* cap. 2. de Constit.
 in 6.

Paro-

- 5 Parochus in aliena Parochia suorum subditortu nuptias benedicere non debet, neque Episcopus in aliena diœcesi Ordines, aut Sacramentum Confirmationis conferre; sed in Pontificalibus (absque usu pallij) extra diœcesin sacrificare non prohibetur. 97.
- 6 Diuiditur iurisdictio; quod alia sit Ecclesiastica, subdiuisa in externum forum & internum; alia civilis.
- 7 Iurisdictio vtrâque diuiditur in Imperium, quod iudici nobili proprio motu competit & per se stat. Et in simplicem Iurisdictioem, quæ exercetur iudicis officio mercenario. Mercenarium Iudicis officium vocamus; quod deseruit actioni merè civilis. Civilis actio est; per quam pars litigans intendit consequi ius proprium, iue quod sua interest, Legistæ interesse vocant. Igitur simplicis Iurisdictionis Officium ideo dicitur mercenarium, quod Iudex motu proprio, siue ex officio procedere non possit ad causas & lites civiles, sed solum ad instantiam actoris: quare partibus actione desistentibus, vel transactione compositis, Iudex cessare cogitur: Illis autem instantibus, & iudicium postulantibus, debet sententiam ferre, neque potest partes ad compositionem compellere, nisi in raro casu, si lis nimis diuturna & intricata sit, vt expediri faciliè non possit.
- 8 Imperium aliud est merum, (exercetur Iudicis officio nobili, publicam vtilitatem respiciente: Eius actus sunt Leges condere, malefactorqs punire &c.) Aliud est mixtum, (quod exercetur ^{mercenario} iudicis officio, priuatam vtilitatem respiciente: Eius actus sunt; dispensare, priuilegium dare, ætatis veniam tribuere, tutores statuere, in integrum restituere.

Merum

Merum Imperium quibusdam gradibus distin-
guitur.

Primus est maximi Imperij, quo pertinet potestas bellum inferendi, vniuersales leges condendi; Con-
cilia & comitia cogendi, &c. Potestas monetam cu-
dendi, tributa imponendi, quæ regalia dici solent,
quia propria Regum ac supremæ Potestatis sunt.

Secundus gradus est maioris Imperij, quo perti-
net potestas facinorosis hominibus mortis &c. sup-
plicium decernendi. Huc spectat potestas maximæ
capitis diminutionis, per quam ius ciuitatis & liber-
tatis amittebatur, sed non amplius in vsu. Huc et-
iam pertinet, Potestas Clericum degradandi, ex-
communicandi, non ad instantiam partis læsæ, sed
moru proprio.

Tertius gradus est Imperij magni, quo pertinet
potestas aquæ & igne interdicens, quæ desijt, dici-
turque capitis diminutio minor, per quam ius ciui-
tatis, sed non libertatis amittebatur.

Quartus gradus parui Imperij, quo pertinet po-
testas relegandi, torturæ subijciendi, flagellis pu-
niendi.

Quintus gradus est Imperij minoris, quo pertinet
modica coercitio in corpore.

Sextus gradus est Imperij minimi, quo pertinet
exigua multa pecuniaria, qui dicitur postremi gradus
cuiuslibet magistratui tam ciuili, quam Ecclesiastico
competere.

Imperium mixtum pariter modo in suos gradus
distingui potest. Est enim vnus gradus maximi Impe-
rij, Principi reseruatus, V. C. illegitimum vel com-
muni iure infamem famæ restituere, &c. Et sic dein-
ceps in inferiores gradus descendi potest.

- 10 In generali meri aut mixti Imperij concessione à Principe alicui facta, non censentur ea comprehensa, quæ primi gradus, adeoque propria supremæ potestatis esse solent, nisi speciatim exprimantur, iuxta regulam 81. in 6. *In generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verosimiliter in speciem concessurus.*
- 11 Generalibus sedis Apostolicæ legatis, item Episcopis & Prælatibus, similem Episcopali Iurisdictionem obtinentibus, comperunt ea omnia, quæ sunt meri aut mixti Imperij Ecclesiastici, dempto primo gradu.

C A P. VI.

De Lege, ac Legislatore Ecclesiastico uniuersali.

- 1 Lex & Legislatrix potestas alia est Ecclesiastica, alia ciuilibus. Differunt inter se ratione originis, quia Ecclesiastica immediatè à Deo instituta, ciuilibus ab hominibus. Et ratione finis, quia lex Ecclesiastica per se ac directè versatur circa res spirituales ad salutem animarum ordinatas. Ciuilibis verò directè temporalem tantum commoditatem spectat.
- 2 Ciuilibis potestas subordinata esse debet Ecclesiasticæ ratione finis, sicut corpus animæ, naturalia supernaturalibus, temporalia æternis.

NB. Potestas Ecclesiasticorum Præsulorum, etiam Papæ, ad aliorum regnorum iura & causas ciuilibus directâ & ordinariâ viâ se non extendit: quia hæc di-

Potestates proprijs officijs ac dignitatibus discretæ sunt, & vtrique in suo iure perfecta.

§. I.

De Summo Pontifice.

Summus Pontifex est totus Christiani Populi p^a 3
 stor, omnium Ecclesiarum caput, & Episcopus
 Episcoporum, iuxta Matth. 16. *Et ego dico tibi, quia tu
 es Petrus &c.* Et Ioannis 21. *Pasce oues meas.*

S. Petrus etiam ipsis reliquis Apostolis à Christo 4
 propositus fuit. Nam licet omnes Apostoli iurisdic-
 tionem à Christo acceperint super fideles iuxta
 Matth. 18. *Quaecunque ligaueritis super terram, e-
 runt ligata & in caelo;* tamen ut Ecclesiae Unitas sub
 vno capite & Pastore conseruaretur, vnum
 etiam reliquis Apostolis Christus praeposuit Pe-
 trum, 100.

Potestas collata S. Petro super Ecclesiam Christi, 5
 non fuit tantum perfecte vniuersalis, sed etiam ordi-
 naria, siue perpetuo in successoribus duratura iuxta
 Matth. 16. *Super hanc Petrusm aedificabo Ecclesiam meam,
 & Portae inferi non praeualent aduersus eam.* Sicuti e-
 nim visibilis Ecclesia Christi perpetuo duratura est,
 ita & eius fundamentum & Pastor, quod cum in
 persona S. Petri fieri non possit, in eius successoribus
 fieri debet.

Suprema Iurisdictio non confertur Papae à Car- 6
 dinalibus per Electionem, sed à Christo prouenit vi
 promissionis factae S. Petro. Cardinales enim tan-
 tum designant personam, cui ex vi promissionis iu-
 risdictio confertur. Quomodo enim Cardinales
 conferant potestatem, qua ipsi carent, quando qui-
 dem *nemo potest plus iuris transferre in alium, quam sibi
 competere & gnoscatur* reg. 79 in 6.

Summus Pontifex ab Ecclesia iudicari non potest 7
 nisi

nisi in causa hæresis. Cum enim potestatem suam non ab Ecclesia, sed à Christo acceperit, consequens est, ut eadem excidere non possit, nisi Christo permittente & auferente. Quod accidit 1. Si in hæresim notoriam labatur. 2. Si papa resignet Ecclesia accipiente. 3. Si exterius se gerat ut hæreticum, ideoq. Ecclesia alium eligat. 4. Tempore Schismatis; in quo Ecclesia cognoscere non possit, quis verus Pontifex sit, potest alium eligere.

8 Sedes Romana per antonomasiam Apostolica appellatur, non tantum quia in ea Principi Apostolorum Petro succeditur, sed etiam quia cum simili auctoritate Apostolica & vniuersalis gubernationis succeditur; quod nulli alteri Episcoporum concessum est: ij enim Apostolis successerunt in Episcopatu Ecclesiæ particularis, sed non in Episcopatu seu vniuersali iurisdictione erga fideles omnes.

N.B. Quod Romani Pontifices abhorreere solent à nomine Oecumenici, seu Episcopi vniuersalis, propter Constantinopolitanos Patriarchas, quibus nomen superbe sibi arrogare ausi sunt.

§. II.

De generalibus Conciliis.

9 Concilia generalia dicuntur, quæ summi Pontificis auctoritate congregata sunt, vniuersalibus Christiani Episcopis conuenientibus, (saltem potentibus venire & nomine excluso.) Ea potestatem habent vniuersales leges in Ecclesia condendi, & fidei controuersias decidendi. Decreta tamen debent mitti Romam, & à Papa confirmari. Nam Papa

extra urbem non solet in propria persona interesse Concilij.

Soli Episcopi in Concilij sententiam decisivam ¹⁰ dicunt, iure proprio & ordinario : sed ex privilegio & consuetudine etiam alijs Ecclesiasticis , non item laicis (ne quidem Imperatori) personis competere solet , iuxta illud *Joan. 20.* Attendite vobis & universo gregi, in quo vos Spiritus S. posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei. Quare cum omnes fideles ad Concilium venire possibile , aut conueniens non sit , eorundem capita vicem omnium repræsentant.

§. III.

De Iure Communi Canonico.

Ius Commune Canonicum , quatenus in Scholis ¹¹ traditur, 5. partes complectitur. 1. Decretum Gratiani Monachi Benedictini , ex Sacræ Scripturæ sententijs , Conciliorum & Pontificum Decretis, Romanorum Imperatorum Legibus , & Patrum dictis compilatum. 2. Quinque libros Decretalium. 3. Sextum Decretalium 4. Clementinas. 5. Et Extravagantes constitutiones.

Opus Gratiani hactenus à nullo pontifice appro- ¹² batum est, quamobrem quæ in eo adducuntur capitula, singula ad suam originem reuocanda sunt, vt appareat, quantam authoritatem mereantur.

NB Licet Gratiani & S. Patrum Dicta nullam per se authoritatem iuris habeant, (cum in iure condendo, non sola scientia, sed magis etiam potestas necessaria sit, iuxta c. 1. dist. 20.) tamen consuetudo obtinuit, vt in externo foro etiam illa ad causarum decisionem inseruiant.

Quinque libri decretalium sunt variorum Pontificum rescripta, à Gregorio, Nono congesta.

Sextus decretalium à Bonifacio VIII. ex diuersorum Pontificum responsis compilatus est.

Clementinæ sunt constitutiones Clementis V.

Extrauagantis sic dictæ constitutiones Ioannis XXII. aliorumque Pontificum, quæ antea extra Corpus iuris Canonici, quasi incerta sede vagabundæ, postea in Ordinem iuris redactæ sunt. His annu-mera Canones & Decreta Conciliorum generalium, Bullas variorum Pontificum, & Constitutiones extrauagantes, quæ necdum in commune Corpus iuris insertæ sunt.

13 Epistolæ & Responsa Pontificis legum vniuersalium vim obtinent, idcirco vbique allegari possunt, etiamsi ad particulares Ecclesias scribantur, nisi ex speciali causa, loco, tempore, &c. prodierint: tunc e-riam ad alias causas transferri non possunt.

Definitiones seu decreta fidei discernenda sunt à decretis morum, quæ sunt Propriè dictæ *leges*. Nam Ecclesiasticæ definitiones, siue Canones fidei ita infallibilem veritatem habent, vt nullo posteriore Concilio, vel Pontificia autoritate mutari, aut reuocari possint. Morum verò decreta siue Canones pro temporum, aliarumque circumstantiarum varietate abrogari, derogari, vel desuetudine aboleri nihil prohibet.

C A P. VII.

De particularibus Ecclesiasticis Legislatoribus, eorumque Iurisdictione.

Ecclesiasticas leges non ad vniuersam Ecclesiam, sed ad proprios subditos ferre possunt Concilia parti-

particularia, Episcopi, Archiepiscopi, Legati sedis Apostolicæ, Rom. Ecclesiæ Cardinales in Ecclesijs sui tituli, Generalis Vicarius Episcopi, Prælati Ordinum, &c.

§. I.

De Conciliis non Oecumenicis.

Concilia non Oecumenica alia sunt nationalia, quæ conuocatis eiusdem Nationis Episcopis, & Archiepiscopis à primare inducunt; Alia prouincialia, quæ ab Archiepiscopo, conuocatis episcopis; alia diocesalia seu synodalia, quæ auctoritate Episcopi, conuocatis prælati (etiam exemptis) & Parochis quotannis celebranda essent, iuxta concil. Trident.

Concilia non Oecumenica à Papa approbari necesse non est, dummodo nihil in ijs contra vniuersales Canones vel Ecclesiæ vniuersæ Consuetudines decernatur. 106.

§. II.

De Episcoporum Iurisdictione.

Episcoporum Ecclesiastica Iurisdictione, quo ad substantiam ex diuina institutione est, iuxta Act. 20. *Posuit vos Spiritus S. Episcopos, regere Ecclesiam Dei,* quo ad modum verò & ordinem institutionis, à summo Pontifice est. Ratio, quia Christus perfectam Ecclesiæ Monarchiam constituit; Ad Monarchiam autem perfectionem pertinet, vt sub vno Monarcha alij sint in Republ. inferiores Principes (sicut in Romano Imperio post Imperatorem, Duces, Marchiones) quasi totius corporis nerui aut manus, dependentes à summo capite, quod Christus voluit propter conuenientem statum totius Ecclesiæ. 107.

4 Olim tres tantum dicebantur Ecclesie patriarchales, quae à S. Petro, tanquam à summo Capite fundatae erant, Romana, Alexandrina & Antiochena.

5 Ad Romanum Pontificem pertinet Episcopos electos confirmare, eorum iurisdictionem tum locorum spatijs, tum causarum qualitate definire, eosdem iustas ob causas deponere, patet ex perpetua prae Ecclesiae & traditione. Vnde patet eorum iurisdictionem quoad modum non à Christo diuino iure sed à Papa humano iure ipsis competere.

NB. 1. Quod potest Papa in tota Ecclesia, id potest etiam Episcopus in sua diocesi, intellige cum dependentia & subordinatione ad Papam, tanquam superiorem, & exceptis causis maioribus soli Papa referuat: s.

NB. 2. Episcopi non succedunt Apostolis in Apostolatu, sed in Sacerdotalis Ordinis dignitate.

6 Patres in Concilio VI. Carthaginensi appellationem ad Sedem Apostolicam absolute non negarunt, sed modum suscipiendi appellationem improbarunt.

NB. Episcopi condemnatio est ex grauioribus Causis, ideo soli sedi Apostolicae referuat: s.

§. III.

De Iurisdictione Metropolitanani & Archiepiscopi.

7 Metropolitanus est Ordinarius superior Coepiscoporum prouinciae, tamen in causis criminalibus, quae depositionem merentur, contra aliquem eorum procedere non debet, sine Sedis Apostolicae autoritate.

Metro-

Metropolitanus in subditos Coëpiscoporum 8
nullam ordinariè iurisdictionem obtinet, nisi ad-
ipsum à suo Episcopo appellarint.

Metropolitanus, antequam pallium à Sede Apo-
stolica accepit, quæ sunt Ordinis Episcopalis, exer-
cere ipsemet non debet; sed suffraganeo suo Ordini
facultatem concedere potest, cum talis de-
mãdatio iurisdictionis actus sit, quem exercere po-
test, quamprimum confirmatus est.

NB. Pallium quasi singulare priuilegium perso-
næ conceditur, vt eo in certis festis diebus ipsemet
utatur in Ecclesiis prouinciæ suæ, neque alteri Epi-
scopo commodari possit, sed cum eo mortuus, sepe-
liri debeat.

§. IV.

De Iurisdictione & Potestate Capituli.

Episcopus sine Consilio Capituli statuere non 9
debet, quod alicuius momenti sit.

Episcopi & Canonici faciunt vnum corpus.

Si consilium alicuius de iure requirendum sit, nõ
idcirco etiam consensus requiritur. Hinc licet Capi-
tulum requisitum non consentiat, tunc statutum E-
piscopi erit firmum, ~~etiam~~ In causis, quæ ad damnum
Capituli cedere possunt, requiritur etiam consensus.

Capitulum sine Consensu Episcopi statuere po-
test in rebus exiguis, & ad ipsum proprie Spectanti-
bus: non in grauibus, quia Episcopus est Generalis
Sponsus Ecclesiarum suæ diocesis. 10

Capitulum, ipseque Decanus communi iure nul-
lam iurisdictionem habet in singulos Canonicos,
& Ecclesiæ suæ ministros, nisi esset consuetudo aut
F 5 præscri-

præscriptio, sed ipsemet Episcopus est ordinarius Iudex & Pastor totius diœcesis.

Sede Episcopali vacante, Capitulum exercet omnem iurisdictionem, tam voluntariam, quam contentiosam. Hinc solet Capitulum aliquâdo sede vacante communi consensu condere statuta pro Ecclesiæ reformatione, quas recapitulationes vocant, & vim legis obtinent, si sacris canonibus nõ repugnât.

13 Beneficia, quæ patronata non sunt, Capitulum sede vacante conferre non potest.

14 Capitulum non succedit in iurisdictione Episcopo delegata, quia censetur electa, industria personæ, & ratione dignitatis, sed Capitulum succedit in iurisdictione, quæ competit Episcopo iure communi & ordinario.

15 Bona immobilia Ecclesiæ Cathedralis & mobilia pretiosa, si seruando seruari possunt, vacante sede ab eaque authoritate Rom. Pontificis alienari non possunt, quamuis Episcopus vel similis prælatus postea electus & confirmatus alienationem ita factam approbare queat. NB. Causa iudicialis vacante sede agitari non potest, nec præscriptio contra Ecclesiam procedere solet.

16 Intra annum à die vacationis, Capitulum iure nouo Concilii Trident. ordinandi licentiam vel dimissorias, tum iure antiquo potest, communi iure dare non potest.

17 Capitulum sede vacante non potest fructus & ceterum modum Episcopatus distrahere. 113.

§. 5. De Iurisdictione Vicarii Generalis.

18 Generalis Vicarius Episcopi ex eodem, cuius vicem gerit, tribunali iurisdictionem ordinariam exercet in diœcesanos, potest audire omnia diœcesanorum

sanorum confessiones, eorumque matrimoniis valide assiltere, atq; eiusmodi facultates aliis Sacerdotibus delegare, in foro eodem contentiosas causas agnoscere, excommunicare, &c. Est enim Ordinarius, & Parochorum superior, Episcopi personam representans.

NB. A generali Vicario ad Episcopum appellari non potest, quia appellatio est ad Iudicē diuersum. Et appellatio esse non potest ab eodē ad eundem, ait gloss. c. Romanæ. A Decanis autem ruralibus & foraneis potest appellari.

Mortuo vel deposito Episcopo, iurisdictio Vicarii generalis expirat, in eoq; differt à delegato, cuius potestas ob mortē delegantis nō expirat, quoad negotia cepta. Ratio est, quia Vicarii generalis idē est cū Episcopo tribunal, delegati autem diuersum & inferius.

NB. Post mortē Episcopi, vicarius generalis denuo debet confirmari. Ipso iure enim iurisdictio Vicarii per mortē Episcopi extinguitur: quod si reuocetur iurisdictio per mandatū, debet prius intimari Vicario, nomine Episcopi, & tunc habet primū Effectū.

NB. 2. Per Episcopi excommunicationē suspenditur etiam iurisdictio vicarii, sed non delegati, cuius iurisdictio non cessat ob excommunicationem delegantis, si causa integra non sit.

Porro iurisdictio Vicarii generalis non extendit se communi iure ad meras & voluntarias gratias, V. C. collationes beneficiorum, dispensationes in irregularitatibus ex occulto delicto, denunciationibus matrimonii. Potest tamen Episcopus & praxis docet illis eiusmodi iurisditionem maiorem conferre.

Officiū Viceprioris, Vicequardiani, quin & quorundam Vicariorum forensium, mortuo vel deposito principali, non expirat.

§. VI.

De Iurisdictione Legati Apostolici.

21 **L**egatus Apostolicæ Sedis est Ordinarius Iudex & quasi præses Prouinciæ, ad quam destinatus est; nec expirat illius potestas moriente Papa legatæ.

NB. Legatus post Trid. Concil. non debet suscipere causas subditorum, nisi vel per appellationem ad ipsum deuoluantur, vel episcopus eas intra biennium à die mortæ litis definire negligat. 117.

22 Triplex est Legatus sedis apostolicæ, Vnus à latere, vel missus cum potestate à latere, qui à die discessus ab vrbe, vsque ad diem reditus absoluere potest omnes percussores Clericorum. Alius est Legatus non à latere, qui solos Prouinciales, dum in prouincia moratur, à censura Canonis absoluit. Alius denique Legatus natus dicitur, cui ratione particularis Ecclesiæ tale munus competit.

23 Delegatus Papæ & Nuncius Apostolicus in causa sibi commissa maiorem potestatem habet aliis Ordinariis locorum. Hinc ex mandato Papæ, etiam nõ requisitis Episcopis, potest visitare & cognoscere causas omnium Christianorum.

NB. Dum delegatus Papæ visitat, non potest Ordinarius loci id munus obire; quia per delegationem censetur ablata iurisdictio Ordinario, vt non possit procedere in causa alteri commissa: nisi appareat delegatum contra Ordinem iuris ac commissionis suæ procedere: tunc enim illi resisti potest per modum defensionis, sicut & cuius alteri priuato,

(?)

§. VII

§. VII.

De Iurisdictione Cardinalium Ecclesie Romanae.

Cardinales E. R. quasi Episcopalem Iurisdictionem 24
obtinent in Ecclesia sui tituli.

Cardinales, Sede vacante, non exercent iurisdictionem in Ecclesiam vniuersalem, nisi vrgens necessitas incidat. Mortuo enim Papa, spatio 10. dierum debent eligere alium. 25

Cardinales ex Papæ commissione emergentia 26
dubia circa morum reformationem, atque iudicialiter lites decidunt.

§. VIII.

De Potestate Religionum & Pralatorum Regularium.

In quavis Religione approbata est potestas 27
condendi statuta perpetua, quæ Ordini ac Regulæ conformia sunt. Estque illa potestas vel penes supremum Ordinis, vel penes capitulum generale aut prouinciale.

Prælati Ordinum aliqui exempti sunt à Iurisdictione Episcoporum V. C. Prælati Mendicantium; 28
Alii non exempti, qui tamen Ordinarii iudices suorum Regularium sunt, saltem in causis pertinentibus ad regularem disciplinam. Hinc potest punire, in carcerare, &c.

In causis criminalibus præsertim maioribus & de- 29
positionem merentibus, Regularium non exemptorum iudex ordinarius est Episcopus: qua tamen in re consuetudo locorum attendenda, quæ iurisdictionem dat & aufert.

NB. Epi-

NB. Episcopi in Germania maiorem potestatem habent in Monasteria Ordinum nō mendicantium, quam in Italia, Hispania, &c. vbi fermè ab omni Episcoporum Iurisdictione exempta sunt.

- 30 Ecclesias vnitas Monasteriis Regularium exemptorum, si populum habeāt in spiritualibus Episcopo subiectū, idem Episcopus visitare potest; non itē alias Ecclesias, quæ propriè ad Regulares spectant. Nam visitare est actus iurisdictionis, superiori competens. Ordinarius autē non habet iurisdictionē in exemptos, neq; in eorum loca. Sunt enim hæc inter se connexa, & accessorium sequitur principale. Et locus exemptus censetur extra diœcesin,

C A P. VIII.

De Lege & Legislatiua potestate ciuili, siue politica.

- 1 Legum ferendarum potestas hominum natura conuenit, Deumque authorem habet. Cum enim homo inter omnia animalia maximè infirmus nascatur, pluribus animi & corporis ornamentis debitis destitutus, ideoque suapte natura animal sociale est, ipsa natura & ratio naturalis eum adigit ad vitæ societatem, & Respubl. constituendas, vt eadem ratio naturalis dicitur, hominum societatem siue Rempubicam diu consistere non posse, nisi publicâ potestate gubernetur: *Nam vbi non est gubernator, populus corruet,* ait Proverb. 11. Sapiens.

Ex quo sequitur potestatem Legislatricem & Gubernatricem in quauis Republica non solum necessariam esse, sed etiam Deum primum auctorem habere, iuxta Proverb. 8. *Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt.* Nam qui dat formam, dat etiam

etiam ea, quæ necessariò formam consequuntur:
Sed potestas gubernatiua est necessaria proprietatis
naturæ humanæ naturali dictamine in vnum coëun-
tis. Ergo Deus, qui est auctor humanæ naturæ,
est quoque auctor gubernatiuæ inter homines po-
testatis.

Triplex est forma Reipublicæ; Democratia, (quæ 2
penes populum eiusque leges dicuntur Plebis scita)
Aristocratia, (quæ penes Optimates à populo con-
stitutos, eiusque leges Senatus consulta dicuntur.)
Monarchia, (quæ penes Regem, Imperatorem, eius-
que leges Principum Constitutiones dicuntur.

Leges ferre possunt Respublicæ liberæ, V. C. Ve- 3
neta, Genuensis, Heluetiorum; deinde Reipub. su-
preum caput, Imperator, Rex, & qui ab istis pote-
statem acceperunt.

NB. Regna & Prouinciæ Imperatori non subie- 4
ctæ non astringuntur legibus Cæsareis, quædam ta-
men receptæ ob earum sapientiam.

Licet ordinariè dignitas & nobilitas vxoris in s
maritum non redundet; secus tamen est, si dignitas
vxoris maxima sit, puta regnum vel Ducatum possi-
dentis Rex non potest in præiudicium regni, iuris-
dictione, aliaue bona eius alienare. Ratio, quia bo-
na regni sunt potius dignitatis, quam propria Re-
gis: quæ causa est, quod mortuo Rege non diuiditur
Regnum inter filios defuncti, idque ex primæua re-
gni origine prouenit.

Communitates in Republ. approbatæ, V. C. Me- 6
chanicorum (Zunffren) statuta intra limites suos cõ-
dere possunt: quæ tamen à proprietate publica-
rum legum nonnihil deficiunt: sicuti statuta
domesti-

domestica, à Patrefam. posita. Nam legem condere est actus iurisdictionis pertinens ad totam multitudinem, vel personam publicam, quæ totius multitudinis curam gerit: At qui communitas V. C. Sartorii non facit talem publicam multitudinem, in qua potestas singulos puniendi resideat, nisi vi mutui obligauerint membra ad pœnas conuentionales.

NB. Parentes & Præceptores possunt intra limites suæ potestatis obligare sub peccato mortali, si materia huius obligationis capax sit, statuta tamen domestica plerunque tantum sub pœna obligat.

§. Vnicus.

De Lege Ciuili.

7 **L**eges naturales immutabiles sunt, (per se quidem per accidens tamen mutantur ratione obiecti, ut c. suum cuique ius tribuere, naturalis iuris est: cuius tamen obligatio cessat, si furiosus depositum esse repetat) positivæ autem arbitriaræ, ideoque variæ apud varias gentes: quia sicut Principis vel populi arbitratu positæ fuerunt: ita etiam tolli vel abrogari possunt, cum ita visum fuerit.

Discrimen est inter ius naturale & gentium. In gentium & sedium occupatio, ædificatio, munitio, bella, captiuitates, seruitutes, postliminia, fœdera, paces, induciæ, legatorum non violandorum religio, connubia inter alienigenas prohibita. Hoc inde gentium appellatur, quia eo iure omnes fere gentes utuntur.

8 **S**ilex canonica contraria sit legi ciuili circa materiam Ecclesiasticam, ciuili sublata censetur: V. C. lex quæ prohibet mulieri, ne intra annum viduitatis nubat. Si

bat. Sin verò circa aliam materiam, vtraque in suo foro seruanda est.

NB. Mira est Conspiratio inter ius ciuile & canonicum: Hinc nemo bonus Casista nisi legū ciuiliū aliqualem cognitionem habeat, tum quia multa decreta Pontificum ex iure ciuili sumpta, tum quia leges ciuiles, si iustæ sunt, & sacris Canonibus non repugnant in Conscientia obligant.

NB. Clerici vel Monachi ex Claüstris exeuntes, & ius ciuile audientes, excommunicantur quidem, sed non, si intra claustrum leges ciuiles inspiciant, & eorum intellectum, addiscant, ad sacros Canones ritè intelligendos & docendos, & occurrentes conscientia casus dissoluendos.

CAP. IX.

Vtrum Legislatoꝝ propria lege obligetur.

Legislatoꝝ alius est absolutus, V. C. Papa, Imperator, Rex, Episcopi, Duces Imperii, &c. quamuis horum aliqui in ferendis legibus certarum personarum consilium adhibere debent, vt Rex Arragoniæ, & Rex Poloniæ, procerum regni in Comitibus: alius Legislatoꝝ est dependens.

NB. 1. Legislatoꝝ, qui solus legem condere non potest, V. C. Metropolitanus inter Cæpiscopos; Dux Venetus inter Senatores; Prelatus in Capitulo: communibus legibus in synedrio latis astringuntur. Multò verò magis, si tota communitas legem ferat, singulorum obligantur.

NB. 2. Leges, quarum obseruatio æquè Principem decet, ac subditos, astringunt principem, V. C. Ieiunium Ecclesiasticū, abstinētia, confessio annua, Quæ verò propria subditorum, V. C. Ne quis arma

G ferat

ferat in ciuitate, ne holosericis vestibus induatur, nihil obstringunt Principem.

2 Princeps suis legibus non obligatur vi coactiua. Quia pœna imponi debet per iudicis sententiam, etiam inuito; Princeps autem iudicem superiorem non habet, à quo cogi possit, à se ipso autè nemo propriè cogitur, neq; quisquã in proprio facto iudex est.

3 Obligatur tamen princeps legibus suis vi directiua quæ obligatio radicaliter ex naturali iure, promè autem ex ipsa lege positiua descendit. Dicitur enim S. Augustin. Turpis est omnis pars suo vniuersi non congruens, multò magis pars præcipua cuius suis reliquis partibus congruere debet. Hinc ex ratione honestatis & decentiæ Papa obligatur ad annuam communionem, nec hinc sequitur, quod se ipsi se subiiciat, sed legi, quæ legitimè lata & stabilita in Republica dominatur.

CAP. X.

Vtrum infantes & Amentes Legibus obligentur?

1 **I**Nfantes ante vsum rationis, nullis legibus obligantur. Infantibus æquiparantur amentes perpetui. Ratio, quia cum lex sit præceptum rationale, et vinculi siue obligationis capaces non sunt, qui ratione carent: quare his leges positæ non censentur.

2 Qui verò amentes aut infantes sunt, propter defectum propriè puniri non possunt; amentes tantum possunt castigari instar bestiarum, vt ita perterriti doceantur à nocumētis. Amentes, propter delicta quæ ante amentiam commiserunt, non possunt puniri pœna mortis aut mutilationis, tamen pecuniaria.

Puer

Pueris ante vsum rationis, & perpetuò amentibus fas est diebus interdictis carnes ad comedendū præbere. Nam leges Ecclesiasticæ talibus personis positæ non sunt.

Sed ebris præbere non licet, etsi enim illi tunc non peccant in ebrietate, concedentes tamen illi, qui alliciunt ad comedendum.

Pueri cum primum vsum rationis consecuti sunt, communibus legibus obligantur, V. C. abstinentia à Carnibus, confessione annua, auditione missæ. Nam tunc pueri sunt capaces præcepti. Ergo cum lex generale mandatum sit, quod à tota communitate obseruari debet, etiam pueros comprehendit.

Pueri post septem annos, si doli capaces sunt, Ecclesiasticam censuram incurrere possunt. Prob. ex c. vlt. de sent. excom.

Probabile tamen est censura non ligari, si infantia propinqui.

NB. Quod Impubes, excepto adulterio, ex furto, homicidio & omni delicto teneatur ad pœnam luendam quamuis mitiorem, iuxta reg. 108. ff. Ferè in omnibus pœnalibus iudiciis & atati, & imprudentia succurritur.

Pœnis grauissimis excommunicationis, prohibitionis, sepulturæ, interdicti Ecclesiæ, &c. non comprehenduntur pueri & impuberes delinquētes, Ratio, quia eiusmodi ætas non censetur sufficiens ad ordinem iudicarium intelligendum.

Impubes, qui post septennium doli capax voluntarium homicidium committit, irregularis efficitur.

Non item infans ante septennium exactum, licet doli capax sit, vt mortaliter peccare possit, quia

in Clementina expressè excipitur infans Et irregularitas non incurritur, nisi iure expresso, ad id impubli legislatorem teneret aetas.

CAP. XI.

Vtrum Ciues vel Diocesani obligentur legibus territorii proprii, dum absentes sunt.

- 1 **L**Eges territorii non obligant ciues absentes se peregrinantes. Ratio, quia lex, siue statutum cum stabilem ac perpetuam obligationem habere debeat, immediatè afficere censetur territorium Legislatoris, atque hinc in subditos ibi existètes transire: Quare, cum Legislato extra proprium territorium iurisdictionem non habeat, sequitur, subditos extra territorium non obligari, arg. l. ult. ff. de iuris Omnium iudicium,

Extra territorium ius dicenti impunè non paretur. eoque differt Lex à sententia & præcepto; quia haec proximè in personas subditas tendunt, earumque obligationibus coherant, quocunq; terrarum discesserint.

- 2 Prælati Regularium, cum in suos iurisdictionem habeant, non ratione territorii, sed ratione obligationis personalis, illos tum præceptis, tum statutis ubique terrarum obligare possunt, *quia totus mundus est eis (Prælati Regularibus) pro territorio.*

- 3 Statutum obligare potest subditos absentes, principaliter latum sit in causa pertinente ad ipsum territorium statuentis, V. C. Si statutum, ut omnes Clerici certo anno veniant ad Synodum, vel Canonici ad Capitulum: *Qui enim alicubi non facit, quod facere debet, videtur facere aduersus ea, quæ non faciunt, argum. reg. 163. ff. Item sic valet statutum, prohibens incolis*

incolis ne adeant prouinciam peste infectam; ne extra proprium territorium mercaturam exercent.

Peregrini, dum per regnum Castellæ transeunt, 4
possunt incolarum more, intestinis animalium vesci
in die Sabbarhi: Est enim priuilegium locale, quo omnes, qui eo loco versantur frui possunt.

Locus intra Diœcesin exemptus æquiparatur loco 5
suo extra diœcesin.

Incola ciuitatis, in qua dies festus celebratur, si 6
manè egressurus & peruenturus sit ad oppidum, ubi non celebratur, debet tamen prius Missam audire. Ratio, quia præceptum affirmatiuum audiendæ Missæ tenetur aliquis quamprimum implere, si postea impleturus non sit: sicuti qui præuidet, se postea ab audienda Missa impeditum iri, statim audire debet, si commode audire possit. Et illa est mens Ecclesiasticorum Legislatorum, quam Consuetudo & fidelium persuasio interpretatur, quod incolæ die festo Missam audire teneantur, si per tale temporis spatium in oppido existant, ut commode audire possint.

Discessurus ex loco, ubi ieiunium non seruatur, 7
potest ibidem vesci etiam carnibus; etsi eodem die peruenturus sit ad proprium territorium, ubi lex ieiunii obligat: Et potest domi iterum comedere, quamuis à carnibus abstinere teneatur.

Et; Qui noctu peruenit ad locum, ubi non ieiunatur; potest ibi carnibus vesci, etsi in proprio territorio, unde illo die exierat, lex ieiunii obliget. Quare, antequam talis manè exiit, poterat prandere, sed non carnibus vesci. Ratio discriminis est; quia præceptum siue obligatio carnibus abstinendi, diuidua est, adèd ut tamen si vna diei parte iusta vel

iniusta de causa abstinentiam non serues, nihilominus alia diei parte seruare debeas, vbi præceptum obligat: at verò præceptum siue obligatio ieiunii indiuidua est, vt qui bis in die reficitur iusta vel iniusta de causa, is ieiunii lege soluat, propterea quod formam ieiunii Ecclesiastici tali modo seruari non possit.

Verum in his videtur esse habenda ratio temporis potioris, secundum quod ex loco in locum proficiscens, commoraturus est. V. C. Si mane hora die prima egressurus es ex oppido, vbi ieiunium non seruatur, & altera vel tertia diei hora peruenturus ad oppidum tuum, vbi ieiunium seruatur. Malè facies si circa auroram ientaculum sumpseris, præsertim cum carnibus. Alia verò ratio est, si post meridiem egressurus es. potes enim ibi ientaculum sumere & prandere: consequenter ieiunio solutus es, quantumuis à carnibus in tuo oppido nihilominus abstinere debeas.

8 Qui ex Episcopatu, in quo vetus Calendarium obseruatur, Quadragesimæ tempore venit ad aliam diœcesin, quando ieiunium fermè absolutum non tenetur amplius, quam illi quibuscum viuit, ieiunium prorogare. Nam non videtur mens esse Ecclesiæ, aliquem obligare ad ieiunandum in loco, vbi fideles nō ieiunant, siquidem id commodè fieri non potest, & valde expedit, Ecclesiæ cuiusq; morem rite formiter à fidelibus obseruari.

Sed hæc intellige de Ecclesiis Catholicorum. Nam apud hæreticos seruandum est Calendarium nouum, quia in contemptum Ecclesiæ cedere videtur, si Catholicus peregrinus se conformet illegitimæ consuetudini ab hæreticis pertinaciter retenti.

NB. rum V. conse pacem secun grini mare

O adloc lenda que tur, r. tis sin non l

Sif gis, e sine p denit Marti mero lari de coru

Vtru lo

A alien

NB.

NB. Incolas tamen Catholicos in terris hæreticorum V.C. Vlmæ ex æquitate quadam, & præsumpto consensu Catholicorum Præfulum ad communem pacem seruandam, festa & ieiunia celebrare posse secundum Calendarium vetus; quibus etiam peregrini Catholici, dum inter eos morantur, se conformare poterunt. 135.

Operarii ex locis Catholicis egredi non possunt ad loca hæreticorum in quibus ob diuersitatem Calendarii festa non seruantur, quia leges Ecclesiasticæ quæ ad spirituale vtilitatem subditorum promulgantur, talem conditionem annexam habent, vt subditis sine iusta causa earum obligationem subterfugere non liceat.

Si sponsi sine iusta causa, adeoque in fraudem legis, egrediantur ad contrahendum matrimonium sine parrocho & testibus, in loco vbi Concilium Tridentinum non receptum, peccant quidem, sed eorum Matrimonium validum esse videtur, quod sit ex numero contractuum, quibus id proprium est, vt regulari debeant secundum Leges & Consuetudines locorum, vbi celebrantur.

CAP. XII.

Vtrum Aduena & Peregrini teneantur legibus locorum, in quibus pro tempore versantur, quamuis in proprio ipsorum territorio non obligent?

Aduenæ, si causa inhabitandi ad tempus longum venerint, vel quasi domicilium figent in oppido alieno, omnibus eius legibus obligantur.

G 4 Ratio

Ratio, quia tales eius loci forum sortiuntur, id est iurisdictioni subiiciuntur, Ecclesiasticae & Civilis. Ergo etiam adstringuntur legibus.

2 Princeps non obligatur statutis municipalibus civitatis aut provinciae ad quam aduenit, quamvis longo tempore moraturus, Sicuti nec Legatus in Provincia diocesibus Legibus obligatur. Ratio, quia eiusmodi leges ab inferiore potestate latae sunt, ut vim nullam habeant in superiorem principem.

3 Aduenae & peregrini, licet in loco diu morantur non sint, obligantur tamen legibus communibus quae in ipsorum patria speciali privilegio vel consuetudine non seruantur. V. C. Cuius Mediolanensis peccat, si Romae primis Quadragesimalibus diebus carnes comedat, quia specialis illa Consuetudo carnes vescendi est privilegium locale, quod Cuius Mediolanensis frui non potest, dum absens est. Contrarium tamen probabiliter docet Sanchez, quia ciues, inquit, dum absentes sunt, sed mox in patriam redituri, per fictionem iuris pro praesentibus habentur.

4 Aduenae, dum in aliena terra hospitantur, non obligantur legibus & consuetudinibus eius loci propriis. Ratio, quia ad obligandum aliquem legibus requiritur iurisdictionis: sed peregrini ob breuem hospitii moram non subiiciuntur iurisdictioni. Ergo non obligantur eius loci legibus.

5 Contractus & testamenta interpretationem suam valorem accipiunt secundum leges loci, in quo fiunt. Hoc enim pertinet ad pacificam communicationem cum incolis.

Sacerdos Graecus transiens per Ecclesiam latinam

nam
ficus
con
est
rum
N
ca; te
velu
ferm
P
tur l
in qu
nisi r
delic
fessio
tione
subie
yagie
linqu
plicit
nem

C
berna
aut C
rici in
ciues
quar

nam, potest in azymo consecrare, vel in fermentato, sicut maluerit. Ratio, quia peregrinus legibus & consuetudinibus suæ patriæ liberatur, dum absens est: Verum neque astringitur alienis eorum locorum, per quæ tantum transit.

NB. Latinus sacerdos celebrans Romæ in Græca; tenetur celebrare more Romano, quia Græcis, veluti privilegium personale concessum est, ut in fermentato sacrificare liceat.

Probabile est, quod neque vagabundi obligentur legibus & Consuetudinibus proprijs locorum, in quibus hospitantur, quia nemo sortitur forum, nisi ratione domicilij aut habitationis, vel ratione delicti, vel ratione contractus, vel ratione suæ possessionis sitæ in territorio, vel denique interdum ratione originis. Vagi autem nullo horum modorum subiecti sunt. Ergo. Per consuetudinem puniuntur vagi delinquentes, ne eorum crimina impunita relinquantur. Sed tamen hinc non sequitur eos simpliciter & in omnibus sortiri forum, seu iurisdictionem loci, in quo existunt.

C A P. XIII.

An, & quâ ratione Clerici civilibus legibus obligentur.

Clerici obligantur communibus secularium principum legibus, quæ ad Reip. bonam gubernationem pertinent, neque sacris Canonibus, aut Clericorum statui repugnant. Ratio, Quia Clerici in communi vitæ societate degentes, sunt etiam ciues ac membra Reipubl. Ergo naturali ratione æquum est eos etiam præstare, quæ ad communem

G S Rei-

Reipublicæ gubernationem necessaria sunt. *Turpi est enim omnis pars suo vniuerso non congruens*, ait S. August. *Confirm. Qui sentit commodum, idem & onus sentire debet.* reg 55. in 6. Clerici autem communibus Reipublicæ commodis ac priuilegijs fruuntur. Ergo.

2 Ecclesia reprobatur ea secularium statuta, quibus de rebus vel personis Ecclesiasticis directè decernitur, præcipiendo, vetando, licet Ecclesiæ fauorem continere videantur. Ratio, quia eiusmodi legibus prætenditur directæ laicorum Principum iurisdictionis super Ecclesiastica (siquidem leges ferre iurisdictionis actus est) talis autem usurpatio potestatis immunitati Ecclesiasticæ repugnat.

3 Neque de bonis patrimonialibus Clericorum speciatim aliquid civili lege præcipiente, vel prohibente statui potest (nam lex non fertur sine iurisdictione: nemo autem habet iurisdictionem disponendi de bonis alicuius, nisi etiam super personam iurisdictione præditus sit) secus, si dispositio civilis præceptiua non sit, sed permissiua & priuilegiatiua: vt si statuto caueatur, Clericos priuilegiatos admittendos esse ad feuda, maioratus, statutum valebit. Cuius rei ratio est, quia dare priuilegium non est signum superioritatis, cum etiã nõ subdito dari possit.

4 Clerici delinquentes aduersus civilem legem, pœnam merentur ab Ecclesiastico Magistratu inferendam, siue eandem quæ civili lege decreta est, siue arbitriam.

5 Leges civiles prohibentes, aut infirmantes contractum obligant Clericos, si pœnales non sint, secus, si pœnales, quia lex pœnalis continens vim coercitiuam, non potest, se extendere ad personas Ecclesiasticas.

Cleric

Clerici ciuilibus legibus nunquam videntur obli-
gari directè & ex virtute ipsarum legum, sed solum
indirectè, quia id naturalis æquitas postulare vide-
tur, cum alioquin communis pax inter ciues difficile
seruari possit; quæ ratio mouit summos pontifi-
ces aliosq; Prælatos, vt eiusmodi iustas Princi-
pum leges approbarent, & Clericis omnibus obser-
uandas præciperent; imò etiam vellent secundum
eas in foro Ecclesiastico iudicari, vbi Canones defi-
cerent, iuxta c. innotuit, de arbitris. Sicut leges non
dedignantur sacros Canones imitari; ita & sacrorum
statuta canonum, Principum Constitutionibus ad-
iuuantur.

C A P. XIV.

*De Effectu legis, ac præcepti humani, quæ
est obligatio.*

Legislator tam ciuilis quam Ecclesiasticus obliga-
re potest subditos in Conscientia, siue sub pec-
cato; quia legitimus Magistratus, vtitur potestate à
Deo data, tanquam minister Dei. Sap. 6. Rom. 13. 1.
Pet. 2 Ergò non minus ipsi iusta præcipienti obediri
debet, quam si Deus per seipsum præcipiat.

Vt lex sub mortali obliget, requiritur intentio Le-
gislatoris (*quia actus agentium non operantur ultra eo-
rum intentionem* arg. l. non omnis. ff. si certum petat-
tur) & materiæ grauitas siue capacitas aut contem-
ptus in rem leuem præcipientis.

Interdum materia, quæ secundum se leuis, relata
ad communitatem & publicam pacem grauis est; atq;
capax obligationis sub mortali, vt videre in peccato
Adami, ratione finis grauissimum erat, quia in
signum

signum recognitionis obedientiae Deo rerum omnium auctori debitae, & quasi tributum humanae subiectionis erga Deum est. Et peccata militum propter exiguum furtum mortem lucentium.

- 4 Ex verbis, quibus Legislator usus est, colligi debet, qualem obligandi intentionem habuerit, V. C. Monemus, hortamur; praecipimus, mandamus; praecipuum sub mortali: Praecipimus in Virtute S. Obedientiae; grauius. Verba, Caueant, oportet, volumus, ordinamus; consideranda sunt iuxta poenam adiectam & circumstantias. Inspicienda etiam consuetudo, & proborum hominum persuasio, quae est optima Legum interpretis, iuxta reg. 4. in 6. *Inspiciamus in obscuris, quod verisimilius est, aut quod plerunquo fieri consuevit.*
- 5 Leges positivae ordinariè non obligant cum periculo mortis, mutilationis, grauis infamiae, aut bonorum magnae iacturae iuxta reg. 6. in 6. *Nemo potest ad impossibile obligari: quod autem valde difficile est, moraliter impossibile est.*
- 6 Interdum humana potestas praecipere vel prohibere aliquid potest cum periculo mortis, si videlicet ex obseruatione legis aut praecipui, maius Reipublicae commodum speratur, vel ex neglectis maius incommodum timetur, quam aestimari debeat priuatum periculum mortis. Sic enim dux militum praecipit militi, vt stationem seruet cum vitae discrimine; & summus Pontifex, vt cum simili periculo sacerdos fidem paganis praedicet.
- 7 Si legis positivae transgressio cessura est in contemptum legislatricis potestatis, aut fidei Christianae detrimentum, tunc ipsa etiam naturae lex obligat ad obseruationem, quamuis cum vitae dispendio.

Cen.

Censura Ecclesiastica non obligat cum graui- 8
 ssimo periculo, quia non est intentio legislatoris, vt
 obliget.

Sacrificare sine sacris vestibus licitum est ad gra- 9
 uissimum periculum mortis &c. Vitandum, modo
 id non cedat in contemptum Religionis.

Matrimonium cum impedimento dirimente li- 10
 cite V.C. cum consanguinea contrahitur ob metum
 grauem, sed non licite consummatur ante Papæ di-
 spositionem, quia est copula fornicaria, & ince-
 stus.

Lex Carthusianorum de carniū abstinentia rī
 semper obligat; excepto casu si nullo alio cibo, præ-
 ter carnes, suppetente, lex naturalis dicet vitam
 præsentialimento seruandam esse. Quam diu vero
 alij cibi suppetunt, laudabilis illius Ordinis consue-
 tudo ita regulam interpretatur, vt fas illis non sit,
 cuiusque ægritudinis occasione; carnibus vesci.
 Quia si alij cibi haberi possunt, carniū esus non
 est absolutè necessarium medium ad vitam seruan-
 dam: diutius autem vitam prorogare delicatiore
 cibo nemo tenetur, si id à vitæ instituto alienum sit,
 maiusque & publicum bonum virtutis ac regularis
 obseruantia impediat vel imminuat.

Lex non extendit se ad præterita sed ad futura. 12
 Nam causa prior est effectu suo, & ad præteritum
 non datur potentia: Consequenter Lex superueni-
 ens non potest obligationem imponere ad actibus fa-
 ctis: sed solum faciendis. Quod vero attinet ad effe-
 ctus Legis; cuiusmodi sunt; declarare, pœnam deli-
 cto statuere, formam actui præscribere, & aliter fa-
 ctum infirmare, nihil obstat, legem ad præterita et-
 iam extendi. Nam lex, quatenus solum declaratoria
 est:

est. V. C. matrimonium tali modo contractum pro inualido habendum esse; etiam ad præterita se extendit. Quatenus verò lex nouam pœnam delictis statuit ordinariè intelligenda est de peccatis committendis.

C A P. XV.

De Lege pœnali.

Lex vel est absolute obligatoria sine adiectione pœnæ; vel est merè pœnalis, sine obligatione sub culpa; vel denique est mixta, quæ tum sub culpa, tum sub pœna obligat.

Lex purè pœnalis est, cum Legislatoꝝ solum ad pœnam, & non ad culpam obligare intendit. Nam sæpè ad animarum pericula cauenda, expedit in Communitate conscientias non obligari sub culpa, & nihilominus quasdam constitutiones fieri bonæ publici causæ, cum obligatione ad pœnam, vt in Regum Regione fit.

² Culpa interdum strictè accipitur pro defectu coram Deo culpabili Deut. 25. interdum verò latè, pro quocunque defectu moris, saltem politicè culpabili, quamuis nulla præcedente culpa seu peccato, iuxta regulam 23. in 6. *Sine culpa, nisi causa subsit, nemo est puniendus*; Sic prælati Regularibus, Patres filijs, ob delictus regulares, & culpas ciuiles, & domesticas, quibus coram Deo innoxijs, pœnam irrogare possunt communis disciplinæ gratiâ.

Ex grauitate adiectæ Pœnæ mortis, mutilationis, exilij, &c. coniectura sumitur de mente Legislatoris sub mortali culpa obligatis. Exemplum habes in decretis Principum sub pœna corporali ferarum venationem prohibentium. Quod si simplex pecuniaria multa legi adiuncta sit; partim ex materia & fine

lilq; circumstantijs : partim ex verbis legis de mente legislatoris coniectura capienda est. Sic V.C. ex materia & fine legis de tributis principi præstandis, concludit Suarez eam præceptiuam censerè, atq; ob transgressionem præcepti, pœnam adiectam esse. Contra verò ex materia, fine, & formula verborum colligi potest, tales leges mere pœnales esse; *Si quis deprehensus fuerit frumentum ex prouincia euehere, in tali publico loco venari, ligna cadere, &c. hanc pœnam pecuniariam soluat.*

Leges pœnales non ita interpretanda sunt, quasi 3 earum transgressores in conscientia obligentur ad pœnam per se ipsos soluendam; seu actiuè exequendâ: nã legem humanã oportet esse hominum morib. ac naturæ congruam. Est autem valde alienum à natura & moribus hominum, quod idem cogatur esse reus & iudex, & non raro occulti sui criminis proditor.

Qui commisit crimen læsæ maiestatis, hæresis, 4 &c. ante Iudicis sententiam licitè ac validè bona sua alienat, eã tamen conditione, vt si deinde sententia feratur, quamuis post mortem criminosi, omnia bona à die commissi criminis alienata, fiscus reuocare possit, vnã cum fructibus extantibus, vel quatenus possessor inde ditior factus est.

Debet tamen fiscus emptori precium restituere, si extet, vel quatenus criminosis, cui fiscus succedit, ditior exinde factus est.

Et si aliquis sciens pœnam confiscationis ipso iure ob admissum crimen incursum esse, donationem à criminoso accipiat, non esse obligatum ad bona fisco reddenda, nisi à iudice repetantur.

Leges pœnales interdum ipso facto & ante Iudicis 5 sententiam efficiunt criminofum, inhabilem ad acquirendum, vt edum: sicut videre est in Ecclesiasticis
Cen-

Censuris, irregularitate, canonicis impedimentis matrimonij, &c.

NB. Bona incerta ex furto, usura acquisita proprijs dominis restitui non possunt. Ea enim pauperibus erogari debent ante omnem iudicis sententiam.

6 Non facile tamen reperietur lex tantâ seueritate obligans, ut criminofus ante iudicis sententiam teneatur positivam pœnalem actionem exercere, abdicando se dominio ac titulo acquisito. Licet enim interdum exprimat, ut V.C. ipso facto pœna privationis incuratur: plerunque tamen benignior interpretatio adhiberi potest, criminofum non statim excidere Dominio, ante sententiam iudicis.

7 Reus per se ipsum tenetur exequi pœnam honestam, & non minus acerbam, postquam per Iudicis sententiam ad id condemnatus est, V.C. Damnatus ad exilium, carcerem, ad multam pecuniariam quam inde expectare possit, donec exogantur, nisi aliter conventum sit.

Relig. etiam tenentur se flagellare: ratio conclusionis est, quia quisque subditus suo superiori iusta & moraliter possibilem præcipienti obedire debet.

NB. Reus ad mortem condemnatus, debet peccati accidens indirectè cooperari, V.C. ascendere scalam publicè flagellare se non tenetur, quia id nimium natura alienum.

8 Damnatus ad venenum bibendum, parere non tenetur, imo nec posse videtur, nam directa & positiva sui ipsius occisio neque iustè imperari, neque iustè executioni mandari potest. Est tamen contra

uersum inter Doctores Hinc reus se poterit conformare sententiæ probabili.

Damnatus ad mortem inediâ perferendam, non 9
teneatur cibum clam sibi subministratum recusare,
quia nimis difficile est mortem oppetere, si possit liberari facile, quamuis possit, ob iustitiæ amorem.
Ratio, quia non actiuè concurrit ad mortem, sed ob iustitiæ amorem fortiter perfert,

Ante iudicis sententiam semper licitum est reo fugere, nisi promiserit vel iurarit se mansurum. Ratio, quia ante latam sententiam nullum reo præceptum manendi impositum est, ideoque carcer non pœna sed solum custodia: quare si negligenter custodiatur, custodum hæc culpa est: Reus autem iure ac libertate sua utitur. 10

Etiâ post latam sententiam mortis aut mutilationis, Reus fugere potest, quia cui concessus est finis, etiâ media necessaria ad finem.

-NB. Religiosus propter votum obedientiæ tenetur in perpetuo carcere manere.

Reus etiâ post latam sententiam potest vincula rumpere, & carcere egredi, alij etiâ instrumenta porrigere, sed non cooperari possunt, ad custodiam principaliter violandam: quia publicam custodiam violare per se est res grauis, ac proinde soli reo, ratione grauissimæ necessitatis declinandæ permittitur. Hæc tamen caprius potest uti famulo suo, tanquam instrumento, quia quod aliquis per se ipsum, id etiâ per alium tanquam instrumentum suum efficere potest. Nec obstat, quod fuga cessura sit in damnum custodis: quia reg. ff. 55. *Nullus videtur dolo facere, qui iure suo utitur.*

Reus mortis etsi fugere possit, non tenetur: quin

H &

& Iudici seipsum sistere, adiustam pœnam patienti dam non prohibetur, ob amorem iustitiæ. Nam si quis alius iudici suadere potest, aut publica auctoritate Reo iustam mortem decernat; ita & Reus idem suadere seu petere non prohibetur.

C A P. XVI.

De lege prohibente vel infirmante pacta, contractus, testamenta &c.

1 **L**egislator supremus potestatem habet ex iure causa ad bonum publicum pertinente personam aliquam ad contrahendum, testandum inhabiles reddere, item contractus (V. C. matrimonio) certam formam & solemnitatem præscribere, quæ ad eorum substantiam pertinere debeat.

2 Interdum lex contractui nec resistit nec assistit, & videre est in pacto nudo, ex quo civili iure actio non conceditur.

3 Interdum lex contractum prohibet, sed non infirmat, nec à Iudice infirmandum decernit, *nam multa prohibentur fieri quæ, si fuerint facta, obtinent firmitatem*: Innocent. III. c. ad Apostolicam, de Regul. Diciturque tunc contractus validus, sed non licitus. V. C. negotiatio Clericorum, matrimonium tempore Interdicti & ante denunciations, & post votum continentiae, aut contra fidem priorum sponsaliorum.

NB. Si lex Ecclesiastica simpliciter aliquid prohibeat, nulla facta mentione infirmandi non censetur infirmare (nam actum prohibere, eumque infirmare diuersa sunt, & inter se separabilia: ergo vnum ex altero colligi non debet, præsertim in materia odiosa iuxta reg. 30. in 6. Semper in obscuris, quod minus

num est, sequimur. Secus est dicendum de lege Imperiali, ob specialem Theodosij constitutionem in leg non Dubium C. de legib. *Nullum pactum, nullam conventionem, nullum contractum inter eos videri volumus subsecutum, qui contrahunt, lege contrahere prohibente:* sed hæc ad Canonicas sanctiones non sunt translata.

NB. Reg. 64 in 6. *Quæ contra ius fiunt, debent utiq; pro infectis haberi.* iudici præscribitur, cuius proinde officium est inspicere, contra quale ius & qua ratione contra illud actum fit; vt intelligat validumne, an inualidum pronuntiare debeat.

Interdum lex contractum aliumve actum, licet 4 per seipsum non infirmit, tamen à Iudice infirmandum decernit, idque ordinariè censendum erit, si lex utatur verbis ad Iudicem propriè spectantibus; rescindatur, infirmitur annulletur.

Interdum lex contractum, testamentum &c. ipso 5 facto & ante omnem aliam sententiam irritum reddi; consequenter Iudici iubet, vt per sententiam ita declaret.

Talis infirmitas contractus, alteriusve actus, sua 6 præ naturâ subsistentis plerumque intelligitur tantum civiliter, vt interim maneat obligatio naturalis per se sufficiens ad transferendum dominium alioque Effectus.

Interdum lex plenissimè infirmata actum, V. C. 6 matrimonium clandestinum; vt nullus inde effectus aut obligatio, ne in conscientia quidem foro, oriatur pari modo lex civilis infirmat contractum pupilli cum tutore initium

Si legislator, cum actum instituit, ve eius exercen- 7 di potestatem primitus confert, formam vel conditionem

H 2 tionem

tionem apponat, cum qua exerceri debeat, censetur forma substantialis Exempl. In formis Sacramentorum ex Christi Domini institutione requisitis; in formis Sacramentalium, pura benedictionum, ab Ecclesia requisitis. Sin verò Legislator formam aliquam procedendi præcipiat observari ab ijs, qui jam antea actus secundum substantiam exercendi potestatem habuerunt, forma accidentalis censeri debet.

- 8 Nisi Legislator exprimat, vt tali formâ non observatâ, actus inutilis sit, plerunque tamen id intelligitur, vt requiratur Iudicis sententia, cassantis actum.
- 9 Si actus aliquis (pura Electio, alienatio rei ad Ecclesiam pertinens) sine fraude & iniuriâ vllâ celebratus est, prætermittâ iuris solemnitate, in conscientia iustus est electus, rei Ecclesiasticæ emptor &c. donec Iudicis rescindentis autoritas accedat.

C A P. XVII.

De lege Casarea infirmante ultimas defunctorum voluntates non solemnes.

- 1 **C**iuilium Legislatorum, ultimas minus solemnes voluntates cassantium intentio fuisse videri, illis resistere ciuilitern tantum, relictâ interim ratione naturali, quamuis inefficaci, quippe quæ per exceptionem ciuilibus constitutionis elidi possit.
- 2 NB. Iudex in externo foro hereditatem adiudicare debet ab Intestato, eumque liberum pronunciare à soluendis legatis ex testamento minus solemniter licet certum sit, aliam fuisse testatoris voluntatem. Prob. Iudex non de legibus, sed secundum leges iudicare debet. Imperfectum autem testamentum secundum leges nullum est. §. ex eo. Instic. Quibus modis

dis. *Ex imperfecto testamento voluntatem tenere defuncti nolumus.*

Neque in Conscientiæ foro hæres ab intestato sol-³ uere tenetur legata ex testamento imperfecto, iis semper exceptis, quæ ad pias causas sunt. Nam iudicis sententia, ut iusta sit, non debet repugnare iuri naturali: repugnat autem iuri naturali ea iudicis sententia, per quam hæres in conscientia legata V C. soluere efficaciter obligatus, ita ut nulla exceptione se tueri possit, à solutione liber pronunciaretur. Ergo hæres non est in conscientia obligatus. quare esto hac, generalis regula. Qui in foro externo iustæ & receptæ legis beneficio se tueri potest, quo minus soluat: is neq; in conscientiæ foro de ea re conuentus soluere ex iustitia obligatus est.

Si hæres in testamento minus solèni institutus, vel⁴ legatarius rem sibi relictam sine vi, fraude nactus est, ius retinendi habet donec ciuili conditione indebita ab ipso reperta ur. Ratio, quia manet obligatio naturalis, quæ per se sufficiens est ad dominium transferendum.

Si hæres fateatur suæ fideicommissum à defuncto,⁵ ut hæreditatem vel legatum alteri restituat, ciuili quoque iure ad id cogendum esse: Eademque ratio est, si id per duos testes probari possit.

NB. Leges Cæsareæ testamentis minus solemnibus restant ciuilitè tantum, & non naturaliter.

Idem homo vnus testamenti, tanquam minus so-⁶ lemni cassationem petere, & postea ex alio minus solemnè hæreditatem vel legatum capere non prohibetur, si nihil contra ipsum excipiatur. Hæc enim duo, licet ex diuersis, tamen non oppositis principijs oriuntur. Nam prius illud testamentum oppugna-
uit,

uit, & cassari fecit, ob beneficium legis ciuilib, quae
 talia testamenta à Iudice infirmamanda decreuit. Ex al-
 tero autem minus solemnè testamento hæreditatem
 aut legatum cepit, secutus voluntatem defuncti, se-
 cundum iuris naturalis æquitatem, si hæres non op-
 posuit beneficium legis rescidentis; quippe quod
 ijs tantum prodesse debet, qui eo vtuntur. Confir-
 matur à Simili. Si minor 25. annis absque tutoris au-
 thoritate contraxit, potest excipere, & opponere be-
 neficium legis ciuilib, quod minus contractum serua-
 re teneatur. Porro si idem homo temporis pro-
 gressu cum ætate maior factus est, similiter contra-
 ctum in eam cum minore, non prohibetur ab ipso pe-
 tere, & accipere solutionem, si is nulla se exceptione
 legis defendat. Ratio: quia Leges ciuiles infirmant
 contractum pupilli, vel minus solemnè testame-
 tum, non omninò auferunt obligationem natura-
 lem, quamuis reddant minus efficacem, dum bene-
 ficium exceptionis tribuunt. Sin verò pars vna
 excipiat, aut opponat, altera iure naturali vti non
 prohibetur.

7 Hæres institutus in testamento minus solemnè
 non potest occulta compensatione vti, si hæreditas
 in externo foro hæredi ab intestato adiudicata est,
 quia fieret iniuria hæredi ab intestato hæreditatem
 iustè possidenti, vt pote per iudicis iustam senten-
 tiam vt ponimus, ipsi adiudicatam.

Quod autem Iudex iustè iudicet, infirmando
 testamentum non solemnè, supra probatum est. Et
 confirmatur; Quia Iudex in quæstione controuer-
 sa, debet sequi consuetudinem seu stylum curiæ, cuius
 consuetudo sit optima legum interpretis, imo stylus
 curiæ ius faciat. Est autem communis praxis tribu-
 nali

nalium, saltem in Imperio, vt testamenta non solemnina cassentur. Ergò id iustè fit, consequenter hæredi ius acquiritur: Interim fateor, si stylus alicuius curiæ esset, vt hæreditas conferretur secundum voluntatem defuncti, etiam ex testamento non solemnini, tunc cessante scandalo, posse institutum hæredem, vel legatarium clanculum accipere, quod sibi voluntate defuncti relictum est; esto, in externo foro id probari non possit. Quia quando in externo foro alicui causa abiudicatur solum propter defectum probationis, tunc pars litigans, si veritatem perspectam habeat, non tenetur se in conscientia conformare sententiæ, nisi propter scandalum vitandum. Alioquin, si causa aperta sit, nullaque probatione indigens, tunc Iudicis sententia, si iusta sit, iuri naturali ac conscientiæ repugnare non potest, vt per se patet. Quamobrem hanc regulam dare possumus. Quod forum externum, si iustum est, non repugnat foro interno conscientiæ, nisi propter defectum probationis, adeoq; per accidens ob ignorantiam.

C A P. XVIII.

De Interpretatione Legum.

NB. **L** Ex alia est Communis (quæ vt i verbis ita & sensu vniuersa complectitur) alia exorbitans (quæ à communi lege ob fauorem causæ, vel personæ, aliquos eximit, diciturq; ius speciale seu priuilegium) alia limitans, (per quam à communi lege exceptio fit, vt in certo casu locum non habeat.) Differt lex limitans ab exorbitante, quod hæc certum personarum genus à lege communi eximat, illa verò à communi iure certū casum excipiat. Alia corrigēs, (per quam ius commune vel in totum vel ex parte simpliciter aboletur.) Nam lex noua veteri derogat, si simul stare nō possunt. Alia lex dicitur fauorabilis,

quæ in personæ vel communitatis fauorem lata. Lex odiosa, (quæ in detrimentum personæ.) Lex pœnalis (quæ pœnam transgressori decernit.) Omnis lex pœnalis est etiam odiosa, sed non è contra.

NB. Sæpè lex pœnalis, quatenus vergit in utilitatem animæ, in fauorem Ecclesiæ, vel boni publici, iuter fauorabiles censerì potest.

Præterea, an lex fauorabilis sit nec ne, id æstimari debet ex principali intentione Legislatoris, vtrum fuerit, ut alicui gratiam præstaret, licet secundum in alicuius damnum cederet. Nam ex primario finis consideranda est dispositio.

- I Interpretatio est verbi vel sententiæ obscuræ per aliud declaratio. Alia insuper est necessaria, alia doctrinalis. Illa vel generalis siue erga omnes subditos quæ pertinet ad Legislatorem vel principem, habet enim & ipsa legis vim: Quare eiusdem est legem authentice interpretari, cuius & condere. l. 9. & seq. C. de legibus. Alia particularis quæ ad inferiorem Iudicem spectat. Nam Iudex est iuris interpret in casibus dubiis. Dicitur autem hæc Iudicialis interpretatio necessaria, quia iuxta eam iudex sententiam fert, & parere oportet, tanquam vim habenti particulari legitimi præcepti. Interpretatio doctrinalis non est necessaria, Scholastica, Doctorum propria, quæ consuetudinem adfert, non necessitatem: nisi sit omnium Iudicum consensus.

Particularis interpretatio Iudicis est, in ordine solum ad partes: nam alij non tenentur illam sequi.

- 2 In dubio præsumptio esse debet pro lege communi, quod verò à communi iure deficit, strictè interpretandum.

Correctio legum, quantum fieri potest vitanda.

Nam iura iuribus concordare debent, eorumque correctio, quatenus fieri potest, vitanda. c. cū expediat, de elect. in 6

Exceptio à regula firmat regulam in aliis.

Lex pœnalis & odiosa strictam interpretationem postulat, iuxta in pœnis benignior est interpretatio facienda reg. 49. in 6. & reg 15. in 6. Odia restringi & fauores conuenit ampliari. Ea propter verba legis pœnalis intelligenda sunt cum effectu, V. C. si censura Canonica, vel irregularitas homicidæ decreta sit, eam non incurret, qui occidendi proposito facinus aggressus est; nisi effectus mortis sequatur.

In legum interpretatione potius adhærendum menti, quam verbis legislatoris. Ratio, quia mens & voluntas Legislatoris est veluti spiritus & anima legis, vnde omnis vis obligandi per verba tanquam signa instrumentalia prouent. Porro mens & voluntas Legislatoris, partim ex materia Legis, partim ex circumstantiis, præcipuè verò fine, causa, siue ratione legis ferendæ intelligi poterit, iuxta reg. 68. in ff. *quoies idem sermo duas sententias exprimit, ea potissimum accipietur, quæ rei gerendæ aptior est.*

Indubio verba legis, alteriusue dispositionis accipi debent secundum communem acceptionem, quæ etiam proprietati præferenda est.

Propria verborum interpretatio eligenda potius quam impropria, nisi ad hanc recurrere necessitas cogat, aut recepta consuetudo aliter legem interpretetur, aut si significatio verbi propria absurditatem contineat, aut si de mente Legislatoris aliunde certior coniectura accipi possit, aut si lex secundum propriam verborum significationem repugnaret aut derogaret antiquioribus iuribus, tunc ad impropriam significationem trahenda est.

H 5 Lex

7 Lex generaliter vel indefinitè loquens omnia significata propria comprehendere censetur. Nam *verba generalia generaliter accipiēda sunt*. l. i. ff. de legat. præstandis; Et, *vbi ius non distinguit, nec nos distinguere debemus* ait Bartolus in l. de pretio. ff. de publiciana, &c.

NB. Enunciatio indefinita in communi locutione æquiualeat vniuersali.

8 In materia fauorabili ac nemini præiudicante nisi quid obstat, ultra communem & vsitatam verborum acceptionem interpretatio fieri potest. V. C. Statutum de filiis comprehendit quidem etiam filias; quia vox filiorum pro vtroque sexu accipitur; non tamen nepotes, neque filios adoptatos.

NB. Vocabulum mors apud iureconsultos etiam accipitur pro morte civili; nomen filii pro adoptiuo & legitimo pro legitimato.

9 Interdum lex ultra verborum significationem rationis identitatem extenditur ad alios casus & personas; si præsumi possit, Legislatoris mentem fuisse eos etiam comprehendere, modo ratio, quæ mori Legislatorem etiam ad id, quod in lege suo expressè statuendum, adæquatè siue per omnia etiam loca habeat in aliis casibus per verba non expressis.

NB. Talis extensio ob similitudinem rationis fieri non debet in legibus odiosis, nisi necessitas cogat ad seruandam instantiam legis.

10 Statutum de vno correlatorum censetur etiam statutum de altero. Vt si pœna aliqua Canonica vel civilis vxoricidio decreta sit, eam etiam vxor incurreret, si maritum occiderit. Item si lex disponat, vt maritus succedat vel non succedat in bonis vxoris, idem quoque interpretandum est de vxore.

re, vt succedat vel non succedat in bonis defuncti mariti.

NB. Quando 2. iniure æquiparantur, quod de vno constituitur, de altero etiam constitutum cense-
tur. Sic V.C. Excommunicationem canonis, latam
contra Clericorum percussores, incurrit etiam man-
dans ob iuris æquiparationem. Cum quis per ali-
um facit, perinde esse, ac si ipsemet faciat, etiam ra-
ti habens, quia rati habitio æquiparatur man-
dato, iuxta reg. 10. in 6. *Rati habitio nem re-
tro trahi; & mandato non est dubium compa-
rari.*

Lex interpretans non minus obligat, quàm in-
terpretata. Nam licet Princeps interpretando le-
gem anteriorem, eius sensum non assequatur, ta-
men autoritas interpretantis defectum supplet: si-
quidem lex interpretans non minu obligat, quam
interpretata. Iudex verò quilibet à publica potesta-
te, ipsoque principe in mandatis habet, vt, quam fie-
ri potest, conformiter legibus sententiam proferat.
Quapropter, si lex suppetat, per quam controuer-
sia exprimitur, ac deciditur, secundum illam iu-
dicare tenetur. Sin lex talis non suppetat, à simi-
libus ad similia procedere debet. iuxta l. 12. ff. de
legibus. Non possunt omnes articuli sigillatim aut
legibus aut Senatusconsultis comprehendere; sed cum
in aliqua causa sententia eorum manifesta est, is qui
iurisdictioni præest, ad similia procedere, & ita ius
dicere debet.

NB. In iis, quæ sunt subordinata, tanquam perfe-
ctum & imperfectum, vel tanquam totum & pars.
Extensio etiam fieri debet ad casus non expressos,
iuxta reg. 53. in 6. *Cui licet, quod plus est, licet
vtrique*

utiq³ quod minus est. & reg. 80. eod. In toto partem non est dubium contineri, quare cui testamentum facere concessum est, ei etiam codicillus: Contra cui codicillum prohibitum facere, eidem multo magis testamentum. Item, cui tempore Quadragesimæ esset carniū permissus est, ouorum quoque permissus censetur. Nam concesso Principalī, conceduntur etiam accessoria.

CAP. XIX.

De restrictione legis secundum æquum & bonum.

Æquum & bonum opponitur iuri stricto, ut bonum proprietati tenaciter adhæret: de quo sermo Reg. 90. ff. In omnibus, maxime tamen in iure, æquitas spectanda est. Hinc illud enatum, *Summum in summ a iniuria.*

Æquum & bonum, siue epieikeia est emendatio iusti legitimi: dicit enim aliquem casum à lege propter æquitatem excipiendum esse, qui alioquin verbis vniuersalibus legis comprehenderetur. Æquitatis enim ratio interdum dicitur, concurrente aliqua circumstantia, contra verba legis agendum esse; quod uis non contra mentem Legislatoris; quippe Legislator, si interrogatus fuisset, utrum ad hunc quoque eventum legis suæ obligationem extendi vellet, utique negasset: vel nunc quoque, si adesset idem diceret. Consentit S. Thomas definiens, quod epieikeia siue æquitas sit correctio legis, ubi deficit propter vniuersale. V. C. si lege civili cautum sit, ne ciuitatis portæ aperiantur, aperiri tamen possunt ac debent, et casu, quo ciues, hostium imperum fugientes, ad ciuitatem se recipere cupiunt. Et lex Ecclesiastica de ieiuniis

ieiunio, omnibus Christianis adultis vniuersaliter posita, non obligat infirmos, aut periculo infirmitatis obnoxios, si ieiunarent.

NB. In legibus obligantibus potius, quam infirmantibus epieikeiæ locus est, nisi de voluntate Legislatoris ex aliquo signo constet. Sic enim testamentum non valet coram 3. testibus, etsi in aliquo casu, lege aut voluntate Principis non excepto, plures haberi non potuerunt: nec valet matrimonium sine Parocho & testibus, celebratum tempore pestis, etsi ii interesse non potuerint. Quæ eiusmodi leges præscribunt formam substantialem: sine substantia autem actus subsistere non potest. Deinde ad vitandas fraudes interest Reipubl. ita obseruari, posthabito particulari incommodo per accidens aliquando interueniente.

Si manifestum sit, casum aliquem, ob speciales 3
circumstantias, à lege generali excipi oportere, interpretatio talis à quouis fieri potest.

NB. Si concurrant duo præcepta, quæ simul seruari non possunt, posthaberi debet minus, V. C. Ecclesiastica legi diuinæ & naturali. Deinde si legis obseruatio à maiori bono altioris virtutis impediatur, sic V. C. Missa die festo omitti potest, vt proximo ægro-
tanti subuenias.

In dubio. Vtrum lex in particulari casu per epieikian cesset, Princeps consuli debet, iuxta l. i. C. de legibus, vbi Imperator ait; *Inter aequitatem, eiusq; interpretatam interpretationem, nobis solis, & oportet, & licet inspicere.* 4

Qui excusatur ab eo, quod in præcepto accidentale est, debet tamen obseruare principale, si possit. 5
Ratio. Quia principale non trahitur ab accessorio.

V. C.

V.C. qui ob profectionem, negotium vel infirmitatem in die ieiunii cogit ut pradium anticipare, debetis deinde nihilominus ieiunium seruare si possit. Quia determinatio temporis, secundum consuetudinem quã hodie vtimur, prandedi circa meridiem, vel hora ante meridiem, videtur esse tantum accidentale, vel saltem secundarium requisitum ad ieiunii formam. Aliud exemplum habes in eo, qui die festo ad vnicam eius loci Missam accessit, cum iam præfatio cœpta est, debet is quod reliquum est missæ, audire: nam quæ à consecratione vsque ad sacerdotis communionem peraguntur, propriè & substantialiter ad sacrificium Missæ pertinent, reliqua verò quasi accidentariè annexa sunt. Si autem circa præfationem discedere debeas, & quod principale est sacrificii negligere, non peccabis, etsi totam Missam intermittas: quia destructo principali, destruitur etiam accessorium.

6 Si præceptum sit de re indiuidua, qui excusatur a parte eius substantiali excusatur à toto, nisi pars præcepti, quæ seruari non potest, exigua sit: eam autem voco partem indiuiduam in cuius parte substantiæ præcepti seruari non potest, consequenter si vnam partem substantialem præcepti auferas, totum corruit. Exemplum habes in eo, qui præuidet, se debere in die ieiunii, post meridiem, binam refecturam capere, is etiam mane ientaculum accipere non prohibetur. Deinde qui vouit se rosarium vel speras oraturum, & non potest orare totum, excusatur etiam à parte.

Quod si pars præcepti, quæ seruari non potest exigua sit: vt qui reliquum obseruat, censetur etiam moraliter implere præceptum, quoad substantiam

Tunc
in præ
tem il
moria
uariu
mnes
respon
dos, q
Aliud
num;
eam p
detur.
manè
ieiunan
offula
go, quo
nat, i
tur.

Sipr
vna eius
pe in qu
C. Sa
recitan
horas p
infirmi
non pe
abstine
uidua
Vtile pe
Docto
possit.
Qui ob
ma à iei

Tu

Tunc autem exigua & non notabilis videri debet, in præceptis sub culpa mortali obligantibus, si partem illam culpam omittendo & reliquum seruando, mortaliter aliquis peccaturus non sit, V. C. Qui breuiarium suum amisit, in matutinis alicuius feræ omnes Psalmos memoriter sciat, sed tres lectiones cum responsoriis nesciat, obligatur ad Psalmos recitandos, quia tunc pars, quæ omittitur notabilis non est. Aliud verò dicendum de matutinis nouem lectionum; quarum omissio notabilis censetur, quare qui eam partem recitare nequit à toto excusatus esse videtur. Item qui ieiunium seruare non potest, nisi manè offam comedendo: is de cætero, si certus sit, se ieiunare posse, tenebitur: nam frustillum panis aut offula exiguam ieiunii violationem esse inde colligo, quod qui sine causa ita violat, & de cætero ieiunat, mortalis peccati damnari non posse videatur.

Si præceptum sit de re diuidua, qui excusatur ab vna eius parte, debet tamen seruare alteram, quippe in qua præcepti substantia consistere potest. V. C. Sacerdos qui ob aliquam causam impeditur à recitandis Matutinis, tenetur nihilominus recitare horas paruas & vespertas, si possit. Item, qui ob infirmitatem, aut corporis labores vna refectione non potest contentus esse, debet tamen à carnibus abstinere: quia hæc duæ partes ieiunii inter se diuiduæ sunt. Hinc hic locum habet reg. 37. in 6. *Vtile per inutile non debet vitari*: quam Regulam Doctores intelligunt, si vtile ab inutili separari possit. Nam alioquin vitato vno, vitatur totum. Qui ob aliquam causam maiore parte quadagefimæ à ieiunio excusatur, tenetur nihilominus iis diebus ieiua-

7

bus ieiunare, quod ratio excusationis manifestò cessat, nam præceptum Quadragesimæ, item Canonici officii habet partes inter se diuiduas, in quibus singulis ratio Ecclesiastici ieiunii, abstinentiæ, vel canonicæ orationis seruari potest. Dixi, si manifestò cesset. Nam si certus aliquis sit adesse impedimentum excusans à maiore parte officii canonici, aut Quadragesimalis ieiunii; dubitet verò, quoties in hebdomada ieiunare, aut quantam officii partem in læsione corporis persolvere possit; tunc episcopus dictabit, quod pars certa trahat ad se partem minorem incertam, hominemque omnino exoluat obligatione legis: cum alioquin propter dubium, scripturorum & anxietatis materiam oriri per facile esset.

CAP. XX.

De Excusatione ob Ignorantiam.

1. **P**ROBABILIS ignorantia non solum à culpa excusat, ut supra prob. tr. 2. cap. 4. Sed etiam à pœna; ratio sumitur ex cap. 2. de constit. *Rem, qua culpa caret, in delictum vocari non conuenit.* Nam pœna decernitur ob culpam: Ergò cessante culpa, ut causa, cessare debet & pœna ut effectus, siue reatus pœnæ.

2. Ignorantia crassa seu supina non excusat à pœna legis, etiam graui; cum neque à mortali peccato excuset.

NB. Si tamen pœna decreta sit scienter; ac tamen peccantibus, non comprehenduntur delinquentes ex ignorantia nisi affectata sit.

3. Ignorantia vincibilis, non crassa, excusat à pœna ordinaria graui. Nam sicut illa grauitatem culpæ minuit, & venialem efficit; ita etiam æquum est, ut pœna minuat.

nam minuat. Quare iudex in tali casu vel veniam delicti dare, vel etiam mitiorem pœnam imponere debet.

Qui post diligentem inquisitionem speculatiuè 4 dubitat, vtrum lex vel præceptum impositum sit nec ne; interim obligatione immunis est. V. C. si quis in syluis constitutus dubitet, vtrum lex Ecclesiastica extet, de alicuius diei ieiunio, & netminem habeat, ex quo intelligere possit, is ad ieiunium non tenetur. Ratio. Nulla lex aliquem ad sui obseruationem obligat, si sufficienter ipsi proposita & cognita non sit, atq; per ipsum non stat, quominus cognoscatur. Nã tali casu est inuincibilis ignorantia, atq; à culpa excusat. Sed quando aliquis post diligẽtem inquisitionem dubius manet, tunc legem non habet sibi sufficienter propositam & cognitam, ideoq; inculpatè ignorat. Ergò licet abstractè & speculatiuè dubius hæreat de legẽ, in particulari tamen ac practicè certus est, se eã non obligari. Confirm. In dubio melior est conditio possidentis; quamdiu autem inuincibiliter ignoras, vtra lex lata sit, manes in naturali possessione liberæ voluntatis. Ergo: Idẽ sentiendũ de dubio cõtractus inter Doctores, vtrũ licitus sit nec ne.

Si constet de lege lata; dubium vtrũ sit, vtrum abrogata, vel obligatio eius cesset, tutior pars eligenda est, & secundum legem operandum. Ratio, quia cũ semel constet legem positam fuisse, præsumptio ac veluti possessio stat pro lege; vt si quis cõtra eam excipere velit, probandæ exceptionis necesse sit ipsi incũbat. Similiter se res habet in obligationib. ex cõtractu: Si n. certus sim debitore me fuisse, dubitem vero de causa excufante à solutione, nihilominus soluere cogor,

I

Tamen

Tamen si quis re diligenter consideratâ, notî o
 nino ambigat, sed probabilius arbitretur, quam
 non sine formidine oppositi, se ob aliquam causâ
 à legis obseruatione excusatum, tum locum fore
 eikîæ, vt practice iudicari possit, se tali casu legis
 ligatione solutum. propterea, quod in moralibus
 bi certitudo haberi non potest, sufficit se qui
 cium probabile.

- 6 Qui preuaricatur legē, quam latâ esse nō igno
 licet ignoret pœnâ annexâ, nihilominus efficitur
 us pœnæ. Excipe primò; censurâ Ecclesiasticâ, qua
 nemo incurrit, qui ignorat ob delictū annexâ
 modi pœnâ. Excipe secundo: Nisi pœna sit admo
 I g' auis, & plus quâ delictū mereatur. v. c. si peregrin
 transiens regionem, in qua seuerissimè prohibita
 venatio ferarū, ille verò nesciat violâs, nō videtur
 sciendus tanta pœna: sciens quidē prohibitionē
 ignorâs pœnæ gravitatē; cū in sua regione & spect
 rei natura non ita grauitè puniri soleant tales.

Ignorantia facti excusat, non iuris (reg. 13. in 6.) in
 ligitur secundum forum externum, vbi ignorantia
 iuris communis & publici ferè non præsumitur,
 ab allegatè probari debet, Propria scientia se in
 ctum non fuisse, neq; Iureconsulti consilium se
 fuisse, iuxta 1. regula, § sed iuris, ff. de iuris & facti
 ignorantia. Deinde excipe militem; arma enim
 gis quâ iura scire legislator existimat. Deinde mi
 rem 25. annor. cui ob imbecillitatem venia datur.

NB Facti ignorantia (puta alieni) præsumitur, vbi
 entia non probatur reg. 47. in 6. nisi vel publicum
 notorium factum sit, vel eius scientia ex officio
 incumbat arg. c. innotuit de elec. & ca. quamuis
 reg. iuris vbi S. Greg. ait: Non potest esse pastoris
 cutatio, si lupus oues comedit, & pastor nescit.

Facti ignorantia nisi crassa sit, tam in commodis quam damnis excusat etiam in foro conscientiae v. c. *cum quis ius ignorans indebitam* (civiliter, debitam autem naturaliter) *pecuniam soluerit, cessat repetitio*. Veluti, si hæres per iuris ignorantiam legata soluit ex testamento imperfecto; vel non detracta Falcidia, ordinariè dignus non censetur, cui iuris beneficium prodesse debeat. Quicumque autem ex facti ignorantia, non supina, indebitum civiliter soluit, v. c. quia ignoravit testamentum imperfectum esse, solutum repetere potest. Quod si verò aliquis ob ignorantiam siue iuris siue facti, soluisset quod suum erat, nulloque iure alteri debitum, illud haud dubie, tanquam indebitè solutum, condicere poterit: nam *locupletari non debet aliquis cum alterius iniuria, siue iactura*. reg. 48, in 6.

CAP. XXI.

Demutatione, derogatione, abrogatione legis.

Ex perpetuo durat, quamdiu legitima auctoritate non tollitur: tollitur verò legitima auctoritate nam res omnis per quascunq; causas nascitur, per eandem dissoluitur. cap. 1. de reg. iuris. Porro legi derogatur, cum pars eius detrahitur, abrogatur cum totum tollitur.

NB. Si statutum concernens factorem aliorum aut publicum, à superiore confirmatum sit, non posse deinde ab inferioribus, qui illud statuerunt, infringi; quia superior illud confirmando fecit quasi suum, sin verò statutum à superiore confirmatum est in gratiam statuentium; tunc possunt recedere: illique perinde atque alteri gratiæ seu priuilegio renunciare. Secundò

cessat lex ob mutationem obiecti siue causæ, propter quam lata est.

- 2 Posterior principis constitutio derogat priori, quatenus ei contraria est, licet verbis expressis nulli eius mentio fiat. Excipiuntur tamen decreta Concilii generalis, quibus posteriore lege contraria derogatum non censetur; nisi clausula derogatoria expresse adiiciatur.

- 3 Cessante vniuersim totali causa legis, per se ipsam cessat lex. Sumitur ex c. cum cessante, de appellat. vbi dicitur, *cessante causa cessat effectus*. Confirmatur, quod sicut lex ab initio non subsistit, si sine ratione lata sit, ita etiam postea desinit, desinente ratione eius, quod quidem tunc eius observatio inutilis atque superuacanea esse incipit, iuxta Heb. 7. *Reprobatio fit propter inuitiam mandati (Mosaicæ) propter infirmitatem eius inuitiam.*

Dixi in assertione. Cessante causa totali: Nam partialis tantum causa cesset, fieri potest, ut perseueret altera causa, quæ sufficiens sit ad conseruandam eius obligationem. V. C. Lex tributi ciuibus indicta, cum hostes ciuitatē oppugnarent, nō penitus cessat, et si hostes adesse desināt, dum periculū ab hostibus vel aliæ iustæ causæ exigendi tributi permanent.

Secundo dixi, Cessante causa vniuersim: Nam cessante causa legis in particulari homine, non idem eius obligatio desinit. V. C. Si ciuibus interdictum armorum vsus ad vitandas rixas, fas non erit ciui, quod ob senectutem à pœna alienus est, arma prohibita gestare; quia interest boni publici, ut leges communes, ab omnibus communiter obseruentur, quamdiu non occurrat aliquod impedimentū contrarium, quod per epikeian excuset.

NB. Si

NB. Si lex plures in se contineat partes, quarū altera ab altera separari potest, tunc cessante ratione vnius partis, perseverat lex secundum alterā. Ratio, quia *utile per inutile non debet vitari.* reg 37 in 6.

Lex in præsumptione fundarata, cessat obligare, si de contraria veritate cōstet. Cedit enim præsumptio veritati arg cap. super hoc. de renunciat. Porro ea lex in præsumptione fundari dicitur, cuius formale motuum, & intrinseca obiecti cōditio est præsumptio alicuius rei; siue per quam Iudici præcipitur, vt in omnibus occurrentibus casibus, ex tali præsumptione, quam ipsemet lex facit, talem sententiam ferat. V. C. Spōsalia de futuro, secutā copulā, in matrimonio transisse cēsentur ob iuris præsumptionem, sponfos non animo fornicario, sed coniugati coniunctos fuisse. Quo tamen nihil obstante, si sponsus sciat, falsam esse hanc iuris præsumptionem, animūque sibi non fuisse in matrimonium consentire, ideoque aliam postea vxorem duxerit, priore sponsa, quamvis per iniuriam sp̄ieta, hoc casu non prius falsa præsumptione nixū, sed posterius matrimonium constabit. Quod adhuc hodie seruari debet iis locis, quibus Trident. receptum non est.

Aliud exemplum Nauarrus adfert. Licet excommunicentur ii Christiani, qui Sarracenos, &c. deferunt arma, ferrum, quibus Christianos oppugnant, & verò præsumptio esse soleat, talia ipsis subministrari cum nocimento Christianis inferendo: Si tamen certò constet, ministranti Sarracenum, vel Turcam non ad bellicos vsus, sed V. C. ad ædes priuatas fabricandas petere, contra legem Ecclesiasticam non peccat, ideoque nec excommunicationem incurrit.

Dispensatio est relaxatio legis, publica auctoritate facta. Est actus iurisdictionis, distinguitur i. ab absolute, v. c. à censura: nam per hanc non relaxatur vinculum legis, sed alterius obligationis. distinguitur ab epikeia; quia per hanc obligatio legis non tollitur aut relaxatur, sed declaratur per se ipsam cessare: dispensatione autem relaxatur lex alioquin obligatura.

NB. 1. Quod in legem divinam non cadat dispensatio, quia inferior (homo) non potest tollere, vel relaxare legem superioris, id est, Dei.

NB. 2. Licentiam dare non est dispensare. V. C. Pœnitens licentiam dā loquendi extra confessionem non dispensat, sed apposita conditione, mutatur obiectum legis, vt ea per se ipsam cesset.

Dispensatio distinguitur etiam à derogatione legis & abrogatione, quia per dispensationem relaxatur solum obligatio legis, respectu certæ personæ et temporis. Per abrogationem verò & derogationem lex tota vel pars vniuersim tollitur.

2. Potestas dispensandi alia est ordinaria, alia delegata. Illa in primis Legislatori competit: nam *legem est ligare & soluere*. Secundò eius successor: *Nemo par in parem non habet imperium*. c. in nouit, de elec. Successor autem & antecessor sunt pari potestate præditi. Ergo. Tertio Legislatoris superiori.

Papa in omni iure Ecclesiastico tam vniuersali quam particulari dispensare potest, etiam in Apolliticis canonibus, conditis ab Ecclesiæ præsidibus. v. c. ieiunio Quadragesimali, obseruatione Dominica

Non item in canonibus, quos à Christo authore acceptos, ut ministri Ecclesiae promulgauerunt ac traderunt, v. c. de baptismo paruulorum, baptizatis confirmandis, consummati matrimonii indissolubili vinculo, suffragiis mortuorum.

Episcopus in lege Ecclesiae vniuersali iure ordinario dispensare non potest (ratio, quia inferior non dispensat in lege superioris) Attamen in dubio, vtrum res egeat dispensatione, declarare potest non egere.

Episcopus dispensare potest in lege generali, si facultas dispensandi generali lege illi concessa. Talis enim potestas concessa transit in ordinariam: cum non personis, sed officio & dignitati conferatur. 2. Si legitime consuetudine praescripta dispensandi facultatem comparatit 3. Si in casu necessitatis ad S Pontificem non facilis sit recursus, v. c. in votis religionis propter graue incontinentiae periculum. Et in matrimonii impedimento alioquin dispensabili, si matrimonium bona fide contractum, separatio autem sine graui incommodo fieri nequit; non autem in matrimonii impedimento dirimente, nondum in facie Ecclesiae contracti. 4. In materia leui aut frequenter occurrente, v. c. circa festa, ieiunia: cum vero simile non sit principem velle, ut in rebus parui momenti, aut frequenter contingentibus, multoties ad ipsum curatur.

Super votis ac iuramentis Episcopi iure ordinario cum subditis suis dispensant. Quia talis dispensatio, ob frequentem eius necessitatem omnino ordinariis conuenit ad salutem animarum. Parochis vero iure ordinario non conceditur facultas dispensandi, nisi speciali consuetudine quod remotos Episcopos, quod accidere potest in Germania nostra.

I 4 Delegata

6 Delegata potestas dispensandi, alia est à iure, quae si in perpetuum concedatur, non annexa personae, sed officio aut dignitati, æquiparatur ordinariæ, aut est ab homine, per modum puræ commissionis in fauorem certæ personæ; cuius dispensationis ea natura est, ut delegante mortuo aut deposito expiret commissio, res integra est, siue causa executioni nondum maderi cœpta; vel est ab homine per modum gratiæ in fauorem delegati, quæ si absolute conferatur, non expirat morte concedentis. *Decet enim concessum à principe beneficium esse mansurum, reg. 16. in 6.*

7 Dispensatio interdum expressè fit per verba, & interdum tacitè per factum, quo dispensandi voluntas significatur; est eiusdem virtutis cum priori, quæ *taciti & expressi eadem est virtus.*

8 Rati habitio de præterito non sufficit ad valorem dispensationis, vel collatæ rursus dictationis, sed necessaria est scientia eius quod agitur: qui enim nescit, utique non consentit. Hinc si sacerdos iurisdictione carens à peccatis absoluat, eò necessitatis casu, quem ordinarius sciret, haud dubiè iurisdictionem conferret, absolutio irrita est, neque subsequente ratificatione conualescit, ut dicam lib. 5. tract. 6. cap. 10. numero 1012.

NB Cum hodierno iure iurisdictionis seu potestatis audiendi confessiones sacerdoti committi non potest, nisi prius ab episcopo approbatus sit, consequens est, si parochus exponat Confessarium ab episcopo non approbatum, prætextu rati habitiois vel approbationis postea conferendæ, nihil effici. Excipe nisi hoc postremo casu communis probabilis error, in locis ubi res gesta est, accedat: Nã *error communis, cū titulo præsupposito, (NB. non debet esse intrusus) ius facit iurisdictionem.*

nemq; tribuit et si oculi ū subfit impedimentū, ex iure positi-
uo (nam si iure naturali vel diuino, nō erunt valida a-
cta, V.C. si Parochus Diaconū confessariū *proueniēs*,
V.C. Si à Papa, vel Episcopo, vel Parocho alicui bo-
na vel malā fide commissa sit iurisdictio in foro ex-
terno vel interno; qui ob impedimentum publicē i-
gnoratum iurisdictionis incapax est, omnia illius a-
cta valent, etiam paucorum respectu, qui impedi-
mentum cognitum habent. Ratio est, quod ad vi-
tanda scandala, & graua Reipublicæ incommoda
Princeps vniuersali iure ac voluntate, non obstante
tali defectu occulto, agendi potestatem conferre vi-
deatur.

NB. Sacerdos excommunicatus denunciatus, si
alibi, vbi non constat, parochiam administret, o-
mnia ipsius acta valent.

Dispensatio iusta est, quæ cum causæ iustæ cogni- 10
tione fit, & hæc interdum debita; cum vel legis præ-
ceptum, vel publica vtilitas, aut necessitas homini
priuata eam conferri postulat. Interdum verò ne-
debita, sed permessa, ob misericordiam, pietatem.

Quæstiones de Dispensatione.

SI Inferior sine iusta causa in lege superioris di- 11
spensat, irrita est dispensatio. Ratio, quia delega-
tus si excedat limites commissæ potestatis, nihil ef-
ficat.

NB. Dispensatio facta à Papa in voto vel iura-
mento sine iusta causa irrita est. Ratio, quia talis di-
spensatio est in iure superioris Dei: non est autem
credibile Deum commisisse suo in terris vicario po-
testatem temere & sine causa relaxandi vota. Effet
enim hæc potestas non dispensandi sed dissipan-
di:

di : non ad ædificationem sed ad destructionem.

- 12 Qui sine iusta causa ac temere dispensat in lege superioris, item qui tali dispensatione utitur, peccat mortaliter, si lex, in qua dispensatur sub mortali obliget.

NB. Valida est dispensatio, modo iusta causa subfit, Prælato eam non agnoscente, etiam si Prælati probabiliter arbitretur esse iustam causam dispensandi, etsi errare contingat, valet tamen dispensatio propter præsumptam voluntatem superioris. Idem intellige de dispensatione in votis & iuramentis bonâ fide concessis. Porro si subditus bonâ fide dispensationem perat, & legitimè illi collata, ^{utatur} tunc est in conscientia, donec contraria veritas appareat. In foro autem externo, si dispensatio proprio mortali Superioris sit data, habet illa præsumptionem iuris & de iure fuisse idoneam causam, quod si ad instantiam partis fuit data, quia odiosa, incumbit illi probatio in dubio, in quo dispensatum est.

- 13 Si superior in propria lege dispense, absque iusta causa, V.C. in ieiunio Quadragesimali, valet dispensatio: quamvis ipse & qui utitur tali dispensatione venialiter peccent. Ratio prioris, quia Legis obligatio necessariò pendet à voluntate superioris. Ergo si is aliquem à Communitate nolit obligare, cessabit obligatio. Posterius prob. quia est contra legem naturæ, peccato singularitatis & insolentiae et genere suo veniali, turpis enim est omnis pars suo universò non congruens. Esset tamen mortale, si graue detrimentum inferretur Reip. V.C. Si vnus sine causa eximetur tributo, & alius nimis grauaretur.

Si causâ

Si causa dispensandi tempore datarum literarum ¹⁴ adfuit, non item : cum à Commissario dispensatio facienda est non potest eam executioni mandare. Ratio, quia cessante causa finali mandati, cessat mandatum si res integra sit. V. C. Si Caia dotis ob Paupertatem defectu, item susceptione prolis ex consanguineo à Papa postulauit dispensationem, super impedimento consanguinitatis: Papa commisit Ordinario, vt, precum veritate inspecta, cum Caia dispense, sed ante executionem proles moriatur, aut Caia hæres ab extraneo instituat, non potest tunc Ordinarius cum' ipsis dispensare.

NB. Quod si tempore conferendæ dispensationis seu exequendæ causa subsistat; sed non constitit tempore impetrationis, seu datarum literarum, qui postulatio fraudulosa ac subreptitia fuerat, non potest fieri dispensatio vel executio à Commissario, ratio ex iuris reg. 18. in 6. *Non firmatur tractu temporis, quod de iure ab initio non subsistit* : tum ex verbis, quibus commissio fieri solet, *precum veritate inspecta*.

Si causa dispensandi subsistit, cum dispensatio facta ab ordinario, intrinsecum effectum consecuta est, nihil interest, etsi postea causa cesset, V. C. Si cum aliquo dispensatum fuit in matrimonio, (vel super voto continentiae) causa legitimationis prolis, & postea facta dispensatione proles moriatur, non reuiuiscit impedimentum, aut obligatio voti: quia per dispensationem, causa iusta subsistente, & extinguitur obligatio legis: ergo postea reuiuiscere non potest, nisi per aliquam causam moraliter efficientem: quæ

quæ in proposito casu nulla assignari potest. Confir-
m. ex reg. 73. in 6. *Factum legitime retractari non de-
bet, licet casus postea eueniat, à quo non potuit inchoari.*

- 16 Priuilegia & dispensationes, quæ tractum succes-
suum habent, cessante causa finali, pariter cessant.
Quare, si Papa cum infirmo absolutè dispenseret in le-
ge ieiunij, ille autem præter opinionem vires integre
recuperet, tenebitur postea ieiunio. Nam sicuti ob-
ligatio Ecclesiasticorum ieiuniorum successiuo tem-
pore oritur, ita etiam decens est, vt dispensatio libe-
rationem à ieiuniorum lege successiuè operetur,
dum causa subsistit. Et hæc mens Pontificis, qui
nunquam præsumendum est peccatum, peccasse
autem Pontifex, si aliquem exemptum voluisset à le-
ge, etiam eo euentu, quo omnis causa exemptionis
cessat.

NB. Si cum aliquo in voto Continentiæ abso-
lute & illimitatè dispensatum fuit, intelligitur ad omne
legitimum matrimonium. V. C. Si dispensatio alicui
ob difficultatem continendi, matrimonium ineun-
di, data sit, tunc etsi nuptiæ, quarum contrahenda-
rum causa dispensatio petita fuit, post dispensatio-
nem impediuntur, poterit aliud matrimonium con-
trahere.

- 17 Rescripta Principum alia sunt gratiæ, (cuius Spe-
cies dispensatio) obtenta per subreptionem, ipso iure
irrita sunt: alia iustitiæ siue ad lites, quæ non ante
consentur irrita, quam ab aduersario per exceptio-
nem allegatæ subreptionis elidantur: ratio, quia li-
cet rescriptum iustitiæ ex errore promanet; cum ta-
men versetur tantum circa media siue modum liti-
terminandæ, potest nihilominus causa iustè termi-
nari. At verò rescriptum gratiæ cum versetur circa fi-
nem

nam videlicet gratiam obtinendam, si ex errore promanet, euertitur omnino principalis intentio concedentis.

Taciturnitas qualitatis, cuius expressionem ius^{i 8} vel stylus Curiae specialiter requirit, gratiae rescriptum subreptitium reddit, esto Princeps etiam expressa illa gratia concessurus fuisset. Ratio, quia expressio talis qualitatis requiritur tanquam forma postulatiouis. Quae propter vitiabitur etiam dispensatio, licet qualitas, de iure simpliciter exprimenda, ignoranter omissa sit: cum enim omittitur forma vel conditio sine qua non, coarctat actus, et si ignorans talem conditionem requiri, à culpa excusetur.

NB. Impetratio dispensationis super impedimento matrimonij intra gradum prohibitum, nulla facta mentione antecedentis copulae incestuosae, subreptitia est. Ratio, Quia stylus curiae, qui ius facit, ita obseruat, & Cardinalium Congregatio declarauit. Si tamen incestus occultus sit, poterit à Sacra poenitentiarum dispensatio impetrari, facta interim mentione, quod super publico impedimento consanguinitatis dispensauit summus Pontifex, quia dispensatio impetrata à Papa in foro externo publicari debet.

NB. Paterea si iura speciatim prohibeant, ne aliqua casu vel circumstantia concurrente, dispensatio concedatur: talis enim circumstantiae taciturnitas dispensationem vitiabit. V. C. Qui dispensationem petit super impedimento intra gradum prohibitum, posteaquam matrimonium ita inualide contrahere vel etiam consummare praesumpsit, (etiam sub spe impetrationis) tenetur temeritatem istam explicare. Intellige, si vterque ita temerariè processerit:

fit:

fit : sin verò alter culpâ caruit , non debet spe dispensationis carere : ne innocens ob culpam nocentis plectatur.

- 39 Rescripta gratiæ subreptitia censentur , quæ per taciturnitatem veri , per se & intrinsecè ad rem pertinentis, obtenta sunt; si Princeps, eâ veritate expressâ non concessisset, vel saltem tali modo non concessisset, sed cum adiuncta conditione. Ratio, quia concessio gratiæ pendet à voluntate concedentis. Ergo quando præsumi potest, si totum vinculum , seu dispensandi facultas , ad rem intrinsecè pertinens ostensa esset; quod Pontifex tali modo dispensandi animum non habuisset. Consequenter etiam præsumi debet, tali veritate suppressa, irritam esse dispensationem quippe inuoluntarie concessam propter errorem, V.C. si concurrant duo impedimenta, quæ se inuicem augent, in ordine ad dispensationem obtinendam. V.G. impedimentum duplicis consanguinitatis ex parte vtriusque parentis , vel impedimentum tam consanguinitatis quam affinitatis, non valet dispensatio super vno, impetrata cum taciturnitate alterius.

NB. Qui petit dispensationem super impedimentum matrimonij in gradu prohibito inæquali, tenetur inæqualitatem exprimere , si alter contractantium à communi stipite distet in primo gradu V.C. si quis velit ducere filiam fratris sui. Nam hoc casu difficulter dispensare solet Papa.

Idem dicendum, si consanguinitas vel affinitas et duplici capite contracta sit; quare qui fornicatus est cum 2. sororibus eius sceminae, qua cum matrimonio contrahere cupit, debet, duplicem impedimenti causam explicare : quia alioquin Pontifex totum impedimentum non cognoscit.

Item, qui duo homicidia commisit, & vult habere dispensationem super irregularitate debet numerum exprimere.

Item, qui à Principe legitimationis rescriptum petit, debet explicare an naturalis an spurius sit, & in quo genere fœditatis.

Item petens à Papa dispensationem super voto castitatis, habens etiam votum ingrediendi Religionem, debet vtrumque votum explicare.

Diffimulatio veritatis, quamvis intrinsecè pertinet ad rem postulatam, non vitiat dispensationem, aliamque gratiam, si præsumptio esse possit, etiam intellectu tali veritate, superiorem dispensatum fuisse. Quemadmodum in Contractibus & donatione evenit, vt si dolus propriè non præbeat causam contrahendi vel donandi: quia etiam perspecta veritate, alter contraxisset, donasset &c. non infirmatur contractus vel donatio: quamvis fortasse dolus impulerit donatorem, vt citius donaret. Sed etiam in dubio dispensatio valida sit, & executioni mandanda, Doctores non consentiunt. Quod dicunt esse irritam, reddunt rationem, quod cum impedimentum V.C. matrimonij, super quo petitur dispensatio, certum sit, dispensatio autem incerta, stat possessio pro impedimento. Qui contrarium asserunt, dicunt, quod in dubio potius existimare debeamus dispensationem à principe (sicuti & alias dispensationes,) sine alterius præiudicio promanantem, validam esse, quam irritam.

Si qualitas dissimulata in postulatione, extrinsecè se tantum habeat ad rem postulatam, non ideo dispensatio, vel alia etiam subreptitia
cen-

cenſetur: tamenſi princeps ea circumſtantia cognita non diſpenſaſſet. Exemplum habes in eo, qui beneficium Eccleſiaſticum petit, diſſimularis criminibus, quæ ſi Epicoſopus ſciret, non concederet, ſicuti & pauper malus non cenſetur eleemoſynam ſubreptitice obtinuiſſe; quamvis danſei non conſeſſiſſet, ſi hominis improbitatem agnouiſſet. Et, In eo, qui petit ſuper irregularitate; ex homicidio non tenetur exprimere, quod Clericum occiderit, cum hæc circumſtantia ad Canonicum impedimentum irregularitatis extrinſeca & accidentaria ſit. In eo, qui diſpenſationem acceperat ſuper ordine ſubdiaconatus, ut poſſet uxorem ducere, ſi poſtea velit conſanguineam ducere, non videtur obligatus, ut in altera diſpenſatione mentionem faciat prioris. Vt Sanchez, lib. 8. diſp. 22. nu. 5. ubi regulam tradit; Si diſpenſationes ſunt ſuper diuerſis, & vna non habeat repugnantiã cum altera, non vitari poſteriorẽ, ob taciturnitatem prioris.

22 Expreſſio falſi, ſi fuit cauſa finalis concedendi diſpenſationes, vitia; non item, ſi fuit cauſa tantum impulſiua. Prius prob. Nam cauſa finalis ea dicitur propter quam princeps concedere vult, & , qua non exiſtente, concedere non vult, ideoque talis cauſa reſoluitur in Conditionem ſine qua non, quæ conditio plerumque in reſcripto exprimitur: *Si ita eſt. vel preces veritate nituntur.* Poſterius prob. quia Cauſa impulſiua dicitur, quæ non abſolute mouet ad concedendum, ſed ad facilius concedendum.

23 Si vna tantum cauſa diſpenſationis obinenda, eaque falſa, à ſupplicante allata fuit, diſpenſatio ſubrepticia cenſeri debet: Ratio, Quia Princeps, V. C. Papa vel non poteſt diſpenſare ſine vera cauſa, vide

licet in votis vel iuramentis, vel si absolutè possit, non vult dispensationem valere, vti constat ex clausula consueta; *si preces veritate nitantur.*

Expressio falsi viciat dispensationem, si principi 24 causa finalis fuit dispensandi tali modo. V. C. Si quis petat dispensationem super voto Hierosolymitano, allegata corporis debilitate ac paupertate, quarum prior causa vera, posterior falsa, dispensatio collata est subreptitia. Ratio, quia hanc numero dispensationem, in tali forma & modo noluit concedere, nisi subsit causa paupertatis. Ergo est causa finalis, huius numero rescripti.

Vna parte rescripti ob subreptionem viciata, altera 25 pars cuius causa verè subsistebat, ipso iure non vitiatur: si partes separatae, & inuicem independentes sint. Nam *utile per inutile non debet vitiari.* reg. 37. in 6. si utile ab inutili separari possit.

Error qualitatis adiectæ per modum demonstra- 26 tionis, dispositionem vel scriptum inutile non reddit, secus si adijciatur per modum taxationis, ita vt rei substantiam designet. V. C. Titius & Caia in 3. gradu affinitatis coniuncti, cupientes matrimonium contrahere à Papa petierunt dispensationem. Papa commisit Officiali, sed erratum fuit in Bulla, quod pro 3 gradu affinitatis, 3. gradus consanguinitatis positus sit.

Quod si sufficientibus testimonijs ostendant, errorem, ab ipsis non fuisse commissum, sed se super 3. gradu affinitatis dispensationem petiuisse, potest officialis commissionem exequi; quia verba rescripti strictè sunt accipienda, & ad alium casum non extendenda, nisi de intentione mandantis aliud apparet expressè, quæ exceptio omnino in isto casu locum habet.

K

Vnde

Vnde manifestum, errorem illum præter mandatis intentionem, incuria executorum, vel scriptoris irreplisse, ideoque omninò materialem censendum. Accedit, hoc rescriptum subreptitium non censeri quippe absque vllò dolo facta.

28 Prælati in lege propria dispensans, commutationem aliquam adiungere potest, sicut fieri solet dispensationibus super votis & iuramentis. Et constat ex praxi curiæ Romanæ, ubi frequenter dispensatur in legibus Canonicis, imperata aliqua muliere siue eleemosyna.

29 Episcopus in lege vniuersali, V. C. ieiuniorum cum aliquo dispensans eleemosynam imperare potest in opus pietatis. Ratio, Minor est potestas commutandi quam dispensandi, quare si cui potestas dispensandi concessa est; magis videtur ei competere potestas commutandi.

30 Si Prælati V. C. in lege ieiunij dispenset communitate cuius caput existit, indirectè se ipsi etiam obligatione soluit, quia superior non debet esse deterioris conditionis, quam subditi. Hinc

tam propriè dispensatio dicenda, quam interpretatio.

31 Si Prælati sine iusta causa secum ipse dispensatio nulla est. Ratio, Si enim princeps propriæ legis vinculum sibi ad libitum, etiam sine causa valide relaxare potest, sequitur eum legis vinculo nullamquam fuisse obstrictum, quod contradictionem in se uoluit.

32 Prælati dispensandi potestate præditus commutatio suo committere potest, ut secum causa cogente dispenset. Nihil enim prohibet, quo minus alteri iurisdictionem committere potest, erga se ipsam exercendam. Sic enim Papa, V. C. dat

cessario suo iurisdictionem à peccatis absoluendi i-
psūmet Papam.

NB. Non in omni actu iurisdictionis persona-
rum distinctionem requiri, sed solum in coactione
iudicij per sententiam. Iudicem enim distinctam
personam esse oportet à partibus quibus ius
dicit.

C A P. XXIII.

De Privilegiis.

Priilegium est lex priuata in alicuius fauorem
data, quæ causa est, cur priilegium ad alias per-
sonas, loca, &c. præterquam quibus ex speciali causa
concessum est, extendi non possit.

Priilegium aliud est reale (quod proximè ac di-
rectè alicui conceditur, respectu rei, loci, dignitatis;
puta prædij, Monasterij, Episcopatus.) NB. In di-
scernendo vtrum priilegium personæ an dignitati
datum sit, potius ad naturam & conditionem rei di-
ctæ, quam verborum expressionem attendendum
esse.) Aliud priilegium dicitur personale (quod
proximè ac directè ob fauorem personæ conce-
sum est.)

Priilegium personale triplex est; singulariter per-
sonale (quod vni tantum per se conceditur; per acci-
dens siue propter illum familia seu domestici parti-
cipare possunt, V. C. si alicui priilegium de iur. cele-
brandi in loco interdicto. Alterum est priilegium
communiter personale, quod certo personarum ge-
neri conceditur, puta minoribus XXV. an-
nis priilegium restitutionis in integrum, si ex
contractu læsi sunt. Mulieribus priilegium Sena-
tus consulti Velleiani, ne ex fideiussione obligentur.

K 2

Huc

Huc etiam spectant priuilegia militum. Tertium est priuilegium corporale seu mixtum, quod Communitati confertur, vt singuli ex communitate illo fruuntur.

4 Priuilegium personale personam sequitur, & reale adhaeret rei, cuius respectu datum est, & cum ea eadem expirat.

5 Priuilegium aliud est contra ius, cuius generis sunt multae dispensationes in lege communi. Nihil Monopolium est priuilegium sed non dispensatio quia per illud ius commune non relaxatur, sed potius restringitur. Deinde dispensatio facta ad unum actum vel breue tempus, V.C. vt hodie carnibus vesci liceret, priuilegium proprie non est: hoc enim iuris constans esse debet. Vnde nec dispensationes matrim. aut irregularitate priuilegia dici possunt quia effectum suum statim consequuntur, & actum successiuum non habent, qualis ad legem communem, quam priuatam requiri videtur.

Aliud est priuilegium ultra ius, V.C. potestatis soluendi, dispensandi & alia gratia ijs concessa, quibus lege communi & ordinaria non competunt. Differunt haec priuilegiorum genera, quod illa quae iuri communi derogant, plerunque strictae interpretationis esse debent. Licet enim priuilegia haec, quatenus ad priuilegiatum pertinent, fauorabilia sunt tamen, quatenus a iure communi exorbitant, odiosae censeri debent: cum igitur fauor iuris communi merito praefertur fauori priuato, ideo recte dicitur priuilegia a iure communi exorbitantia, strictae potius interpretationis esse debere.

Dixi plerunque, Quia excipiendum primo. Nihil priuilegium datum fit in fauorem causae publicae

piæ, religiosæ, ita priuilegium Clericorum exemptionis à iurisdictione Principum secularium amplè interpretandum esse in religionis fauorem. *Summa enim ratio est, quæ pro Religione facit.* Accedit quod eiusmodi priuilegia non vni personæ, sed toti Communitati in perpetuum concessa æquantur legibus publico iuris corpori insertis, quæ latam interpretationem habent.

NB. Secundo; Si Priuilegium motu proprio Principis concessum sit; tum amplam interpretationem meretur, veluti quod proprie principis beneficium est, & ex certa scientia datum censetur.

Alia verò priuilegia, quæ ultra ius commune concessa meræ gratiæ siue beneficia sunt; latè interpretari debent; Ita habetur in c. quia circa. de priuileg. Vbi dicitur *beneficium Principi quam plenissimè interpretari oportere.* Hinc facultas concessa Episcopo absoluedi à casibus occultis, & dispensandi super irregularitatibus ex delicto occulto, excepto homicidio late interpretanda est, vt etiam competat Episcopo non consecrato. 2 Etiam æquiparatio, V. C. Capitulo sede vacante, Item prælatis exemptis ab Episcopi iurisdictione, quia æqualem Episcopali iurisdictionem in suo territorio obtinent: Quare & confessarios approbare possunt.

Si beneficium Principis V. C. Exemptio à soluedis decimis, in alterius præiudicium tendat, vel scandali occasionem præbeat, eatenus odiosum est & strictè interpretandum, quia non est presumendum, Principem alicui velle gratiam conferre cum alterius damno.

NB. Priuilegiatus horas recitare post prandium

K 3 potest

potest cum socio non priuilegiato; quia alioquin priuilegium non subleuaret.

- 7 Priuilegia ordinariè non plus operantur quam verbis exprimunt. Hic si dubium maneat de voluntate priuilegiantis, interpretatio facienda est, secundum communem & vsitatam, vel propriam verborum acceptionem, siue sit odiosum, siue favorabile. Excipe nisi extensio fiat ad eaque accessoria sunt priuilegiis. Sic V. C. habens priuilegium celebrandi tempore interdicti, potest socium adhibere non interdictum. Qui enim concedit facultatem alicui rei, censetur etiam concedere ea omnia, quae requiruntur ad usum talis potestatis, iuxta illud: *Cuius dictio data est, ea quoque concessa esse censentur, sine quibus iurisdictio explicari non potest.* Et, *dispensatio* seu priuilegium *contra ius extenditur ad necessario consecutiuum*, cum aliqua dispensatum sit super beneficiorum pluralitate, videtur etiam dispensatum, quo minus eorum altero residere teneatur.

NB. *Plus valet specialis cautio quam generalis.*

NB. Exempti cum Prælati consensu possunt subijcere ordinario petendo dispensationem, si prælatus non habeat, in votis, iuramentis, absolutione à censuris. Quod si prælatus irrationabiliter consensum neget, non curandum. Nam non videtur mens Pontificis; exemptionis priuilegium ad tale casum extendere, quo in perniciè animæ cedere potest.

NB. Priuilegium non debet esse onerosum, ut reg. 61. in 6. *Quod ob gratiam alicuius conceditur, est in eius dispendium retorquendum.*

- 8 Priuilegium aliud est, quod motu proprio conceditur, & aliud quod ad instantiam partis, & illud obsum. V. C. si spurius amplum beneficium petat.

Priuilegium motu proprio concessum, non ante 9
suum effectum sortitur, quam priuilegiato innouit.
Nam hic est ordinarius modus beneficia conferendi, 6
&c. scienti inquam & acceptanti: Vnde etiam reuo-
cari poterunt ante acceptationem eiusmodi priuile-
gia, si ex mera liberalitate promanant; secus si ex de-
bito officio conferentis.

NB. Fieri posse, vt alicui reluctanti conferatur
priuilegium, V. C. comedendi carnes, si ratio com-
munis boni id exigat. Vnde reg. illa. ff. 69. Inuito be-
neficium non datur, ordinariè tantum, & non sine om-
ni exceptione vera est.

Priuilegium, quod in gratiam petentis per literas 10
vel procuratorem conceditur, statim suum effectum
sortitur, quamuis ignorante eo, qui postulauit, mo-
do summus pontifex ipse concedat, & 10 Officiali
concedat, quia moraliter præsumitur, Pontificem i-
ta voluisse intendere, quod est per se & ex natura rei,
cum ad omnem concessionem, donationem, pa-
ctum & contractum sufficit duorum mutuuum con-
sensum super eadem re haberi & explicari.

NB. Cum primum summus pontifex petitioni
annuit, licet literæ expeditæ non sint, priuilegiū datū
censeri, exceptis prouisionibus beneficiorum, de
quibus iure nouo Pontificio aliter statutum est.

Priuilegia partim sunt affirmatiua (quæ interdum 11
per non usum tolluntur) partim negatiua (quæ per
non usum contrarium.)

Quædam Priuilegia absolutæ gratiæ sunt, V. C. pri- 12
uilegium sacrificandi ante auroram, quædam vero sunt
gratiæ respectiue, & in alterius grauamen redun-
dantes, V. C. priuilegiū à iurisdictione Ordinarij &c.

Quædam priuilegia ex mera gratia dantur, remu- 13

K 4 nera-

neratiua, quaedam verò ob antecedentia merita, quibus id commune, vt per ea ius acquiratur priuilegio quo minus à conferente ordinariè, & sine vrgentissima causa ad bonum publicum pertinente reuocari possunt.

Quaestiones de Priuilegiis.

14 **Q** Vicunque legem condere, etiam priuilegium dare potest, & vice versa. Ratio, tum quia Priuilegium lex quaedam priuata est; tum quia priuilegium non cuiusuis hominis beneficium dicitur; sed quo publica potestate alicui confertur ad faciendum aliquid vel omittendum. Vnde infertur, publicas potestates tam ciuiles quam Ecclesiasticas, in ijs tantum rebus priuilegia dare posse, de quibus disponendi habent. V. C. Papa in spiritualibus, vel annexis spiritualibus in decimis, matrimonio: Imperator in temporalibus tantum.

15 Priuilegia non tantum dari possunt ijs, qui absolute subditi sunt, sed etiam alijs, V. C. extraneis potest Imperator priuilegium, dare milites conscribere in Imperio, Item Ecclesiasticis iudicibus; vt de laicis in causis temporalibus directe iudicare possint quod communi iure illis concessum non est.

16 Is cui concessit Ordinarius priuilegium legentibus libros prohibitos, vt eo potest extra dioccesin concedentis, Ratio, quia priuilegium cohaeret personae vbiq; & iurisdictio voluntaria (non coactiua) effectum suum etiam habere potest extra territorium.

Priuilegium commune comedendi oua in Quadragesima adhaeret loco, ideo non licet extra territorium

Priuilegia confirmantur 2. modis: 1. In forma communi, cuiusmodi confirmatione nulla noua fit concessio, sed pura prius existentis priuilegij approbatio &

con-

confirmatio 2. Ex certa scientia, ea dicitur, si princeps confirmans privilegium significet se plenam eius cognitionem habuisse, cuius tanta vis est, ut licet privilegium legitimè collatum, postea per non usum vel abulum, vel superioris reuocationem cassatum fuisset, iam de nouo confirmaretur.

Privilegium finitur elapso tempore, cessante causa finali, vel conditione sub qua concessum fuit. 17

NB. Privilegium sub tali forma concessum ^{non} expirat, mortuo concedente, ~~sed non~~ donec reuocauero, aut quamdiu sedi placuerit: quia potestas Sedis non moritur, sed transit ad successorem.

NB. Qui iurauit se non lufurum, vxorem ducturum, quamdiu pater non volet, eo mortuo, potest ducere vxorem, ludere: si autem iurauerit, cum hac conditione, nisi pater aliter statuerit, non soluitur voto per mortem patris.

Gratia per mortem cōcedentis, etiam re integra, 18 non extinguitur, si sit gratia facta, V. C. Licentia eligendi confessorium, quia gratiæ, postquam à publica potestate processerunt, censentur ex parte concedentis factæ, seu perfectæ, ut morte ipsius non expirant. Gratia facienda, per quam nihil datum directè, sed alteri mandatum, ut talem gratiam illi conferat: tunc enim nondum gratia facta est, nisi concedens privilegium singulariter in fauorem Commissario dederit, tunc enim mortuo concedente etiam non expirat. Quod notandum pro iis, quibus à Papa, vel Episcopo delegata est licentia audiendi confessiones vel absoluendi à reseruatibus, morte delegantis non expirare; cum talis licentia inter gratias, non inter rescripta iustitiæ, seu delegatæ iurisdictionis contentiosæ numerari debeat.

K 5

NB. Iuxta

NB. Iuxta Garciam: Si parochus habeat potestatem delegandi talem facultatem in certa parte parochiae, non expirare; cum sit gratia. Secus, si cooperatori seu Vicario suo tribuat facultatem, quia mortuo Principali, cessat etiam alter esse Vicarius; cōsequenter expirat huius potestas, tum attendenda consuetudo diœcesis.

19 Privilegium extinguitur, si per rerum mutationem iniquum fiat, vel si in ipsius privilegiati maius detrimentum cedere incipiat. Nam quod in gratiam alicuius conceditur, non est in eius dispendium retinendum, reg. 61. in 6.

20 Privilegium extinguitur per renūciationem privilegiati, si in eius solius favorem concessum fuit, liberum enim est cuique suo iuri renuntiare. C. si de terra de privileg. Secus si in gratiam Ecclesiae vel Communitatis. V. C. Privilegium Canonis Clericis concessum, item privilegium non assumendi in Canonicos, nisi in sacris Ordinibus constitutos (quod si Capitulum contra posset se unus opponere, & Episcopus) Exempti etiam non possunt renunciare privilegio exemptionis, quia cederet in præiudicium Papae qui illos exemit à iurisdictione ordinariorum, & sibi immediatè subiecit.

21 Privilegia, quæ aliis onerosa sunt, amittuntur per non usum spacio decennii inter præsentis. 20. vel annis inter absentes, si tamen utendi occasio fuerit. Ratio, quia reliquæ servitutes ita extinguuntur.

NB. Quod si habeas iurisdictionem sanguinis, eoque longo tempore non utaris, quia nullum malefactorum cœpisti, non amittis.

22 Quæ absolutæ gratiæ sunt, in nullius gravamine cadentes, V. C. celebrandi auroram, absolventium referu

reſeruat, per ſolum nō uſum non amittuntur, quia
 quiſque liberam facultatem habet priuilegio utendi
 & non utendi. Quod attinet illud, quod priuilegia
 nundinarum amittantur per non uſum, id eſt ſpecia-
 le in illo priuilegio, ideo ad alia non extendenda.

Priuilegia negatiua quę aliis oneroſa ſunt, per cō- 23
 trauctionem duobus modis amitti poſſunt, vel via
 præſcripti, uel via tacitę renunciationis, excipe pri-
 uilegia conceſſa in fauorem Eccleſię, quę non tol-
 luntur per renunciationem particularium persona-
 rum, v. c. prælati, Cleri.

NB. Priuilegia nulli præiudicantia, v. c. non legendi
 horas, non ieiunandi, non tolluntur per actum con-
 trarium: quia priuilegium minimè obſtat, quomi-
 nus aliquis ex libera uoluntate oret, ieiunet, &c. ſine
 priuilegii præiudicio.

Qui dato priuilegio abutitur, eo priuari meretur. 24

Priuilegia quę ad operandum aliquid præter ius 25
 commune, ſubditis merè gratioſe data ſunt, à con-
 cedente, eiſue ſucceſſore reuocari poſſunt.

Quę non ſubditis conceſſa ſunt priuilegia poſt
 acceptationem reuocari non poſſunt, quia poſtquã
 acceptata ſunt, tranſeunt in pacta, quibus proprie
 dictum ius acquiritur, V. C. Priuilegia ab Imperato-
 ribus & Principibus Eccleſię conceſſa: Non etiam
 reuocari poſſunt, quę ſubditis data ſunt in remune-
 rationem meritorum, uel cum grauamine in futu-
 rum, uel ſi cum absoluta donatione aut translatione
 alicuius iuris abſq; uigente cauſa reuocari non poſ-
 ſunt, V. C. caſtrum, ius uectigalis, iuriſdictio in pri-
 ma inſtancia, quia talia priuilegia tranſeunt in pa-
 cta.

Reuocatio priuilegii alia eſt expreſſa, & alia tacita. 26
 ; Expreſſa

Expressa vel fit in specie, vel per clausulam generalem, non obstantibus, &c. qua tamen non censentur reuocata priuilegia contenta in corpore iuris. Cum enim correctio iuris vitanda, & non facillè præsumenda sit, ideo ius posterius generale, non tollit prius speciale.

- 27 Tacita priuilegii reuocatio fit per actum Principis contrarium; si præsumi possit, eum scire, aut recordari ante concessi priuilegii.

NB. Generi per speciem derogatur, siue ea antecedar, siue sequatur, V.C. Si Papa alicui facultatem dedit vacantia beneficia in aliqua Ecclesia suo nomine conferendi, & postea specialiter beneficium in eadem Ecclesia primo vocaturum conferri certæ personæ rescripsit; posterius rescriptum executioni mandandum esse. Ratio, quia Princeps gratiam generalem eo animo concedere censetur, vt semper illi integrum maneat, occurrente casu illi derogare per gratiam specialem.

- 28 Reuocatio priuilegii indulgentiarum, non antevim suam habet, quam priuilegiato innotuit, cum alioquin plurima incommoda inde orirentur.

NB. tamen priuilegii reuocatio per legem communem non est opus vt singulis priuilegiatis innotescat, sed satis est, si legitima promulgatio facta est vt in publicam notitiam deuenire possit.

CAP. XXIV.

De Consuetudine.

- I **C**onsuetudo est ius quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, cum deficit lex; Consuetudo est duplex, Facti, id est, mos populi, seu actus publicus

blicitus frequentatus. Iuris, est quasi altera lex, parem obligandi potestatem obrinens.

NB. Non ex omni populi more seu actuum libera frequentatione oritur ius, sed requiritur, vt mos ille rationalis sit, Reipublicæ utilis, Fidei ac Religioni congruens; deinde vt non fiat ex legis antecedentis obligatione; cum potius tendat ad noui iuris introductionem.

Ad ius consuetudinis introducendum quatuor requiruntur. I. Actus liberè à populo frequentatus, notoriè, & quod si actus perpetuitatem habeat, vnicum sufficere posse, vt cum pons publico loco ædificatus à populo toleratur. II. Temporis diuturnitas, decennium. III. Scientia & tacitus consensus potentis legem condere. Tacitè autem consentire princeps censetur, si sciens populi morem, cum posset prohibere, longo tempore toleret. IV. Vt frequenter actus tanquã ex obligatione, seu potius animo introducendæ obligationis. Nam si populus temporis diuturnitate opus aliquot frequentet, v. c. in Capite Quadragesimæ cinerem benedictum accipiat, & ad campanæ pulsum Salutationem Anglicam ter recitet, ex libera deuotione, non ideo nascitur iuris necessitas sub peccato obligantis; esto, aliqui sint, qui tali obligatione se teneri falsò sibi persuadeant.

Triplex est consuetudo; vna secundum legem; altera præter legem, quæ & iuris constitutione dicitur; tertia contra legem.

NB Stylus Curiaë est ius non scriptum, ex actibus iudicialis ortum, quod sub iure constitutionis continetur, tanquam species sub genere.

NB. Consuetudo secundum legem Lucaë 2. illa supponit

supponit legem scripto vel verbo praeexistentem, quam consuetudo approbat, confirmat, interpretatur, teste Gratiano super c. in istis. d. 4. Leges instituntur cum promulgantur, firmantur, cum moribus utentium constituuntur.

- 4 Consuetudo contra legem, quæ & desuetudo dicitur, ut legem vincat & abroget, rationalis esse debet, & legitime præscripta. Illa autem Consuetudo irrationalis est, quæ vel iuri naturali vel diuino aduersatur, vel iure Canonico reprobatur, vel peccandi licentiam aut occasionem præbet, vel alia ratione communi utilitati perniciofa est: aliæ autem omnes consuetudines, utpote indifferenter se habentes, rationabiles esse possunt, & consequenter sicut per humanam legem introduci, ita per contrariam legem abrogari.

NB. Consuetudo contra ius naturæ introduci non potest, quia ius naturale immutabile est.

Consuetudines reprobatae iure Canonico appellantur corruptelæ.

Consuetudines occasionem præbentes peccandi, vel bono publico incommodantes, sunt irrationalis, V. C. si liberi spurii æque ac legitimi heredes instituantur, ut homicidæ pœna tantum pecuniaria puniantur.

Tametsi enim talia quandoque licite & sine Reip. publ. detrimento fieri possint, obligatio tamen, ut ita necessario fiant, non potest esse Reip. non perniciofa.

NB. Non videtur consuetudine introduci posse, ut pater nullam omninò hæreditatis portionem filio relinquere cogatur: quia talis consuetudo ita vniuersim introducta irrationalis esset bono publico incommodans.

Qui legem condere non possunt, interdum tamē
legem per diurnam consuetudinem abolere, seu
aduersus eam præscribere possunt.

Ad præscribendum contra legem ciuilem ordi-
nariè decennium requiritur, aduersus Ecclesiasticam
verò 40. annorum spacium.

Si lex resistat consuetudini introducendæ, nō po-
test ea præualere, nisi immemorialis sit, id est, cuius
inini nulla memoria extat.

Si lex non prohibeat tantum, sed etiam reprobet
consuetudinem, tanquam irrationabilem, intelli-
gitur quoque de immemoriali, sumitur ex c. de cons. in
6. vbi corruptela appellatur consuetudo etiam im-
memorialis, quod a aliquis sine Sedis Apostolicæ dis-
pensatione, duos personatus, dignitates, vel officia
perpetua, vna cum Canonica seu præbenda in eadem
Ecclesia obtineat. Ratio est, quia præscriptio aduer-
sus legē consuetudine perfici debet: cū consuetudo
facti sit quasi via ad præscriptionē siue consuetudinē
iuris præscriptā; Ex quo sequitur, si cōsuetudo irra-
tionabilis & iniqua iudicata fuit, nō posse ex ea præ-
scriptionem seu consuetudinē iuris præscriptam
iri.

Excipiunt verò aliqui, nisi consuetudo aduersus
legem introducatur cum scientia & patientia prin-
cipis, v. c. cum consensu Pontificis cohonestetur, vt
laici Clericales decimas possideant, vt in eadem Ec-
clesia due dignitates, vna cum canonica obtineantur,
sequitur in eiusmodi casibus, etiam consuetudinem
immemorialem introduci posse.

Regula illa; Acquisibilia priuilegio, sunt
etiam acquisibilia per consuetudinem, saltem
immemorialem, locum non habet, si consuetudo
vt irra-

vt irrationabilis damnata sit. Nam praescriptio loci habere non potest, si ius aliquem faciat incapacem possessionis, & inde consequentis praescriptionis, sicut videre est in iure decimarum, quod cum ex propria institutione sua Ecclesiasticum non sit, in laicos cadere non potest, nisi ex speciali & legitima Ecclesiastici praelati concessione aut privilegio. Ergo nemo aliquis cum praescriptione talis tituli possideat, nisi quam potest praescribere, quia *incapax possidendi etiam incapax praescribendi.*

Quod si testes adsint, qui dicant semper fuisse constantem famam & opinionem, tale ius alicui competere ex speciali concessione feudi vel pontificii privilegii, valet possessio seu consuetudo cum bona fide seu titulo praesumpto. Nam *fama dat iustam causam credendi.*

- 10 Consuetudo aduersus legem procedere potest legislatore ignorante. Nam vniuersim haec vis praescriptionis esse solet, vt currat etiam contra ignorantem: alioquin vix vllae particularium Ecclesiarum consuetudines aduersus iura pontificia introductae censeri poterunt legitimae, cum Papa particularium locorum consuetudines se ignorare fateatur. c. 1. de consuetud. in 6. Licet autem particulatim ignoret, eoque ex eius speciali consensu consuetudo vim suam non obtineat. Consentit tamen generatim, quia rationabili & diuturnae consuetudini contra ius suum, generali lege auctoritatem tribuit.

Ad praescribendum contra legem seu introductam consuetudinem aduersus legem, bona fides requiritur, nam sine illa impossibile est, consuetudinem praescriptiuam inchoare, cum ea iusta & rationabilis esse debeat. Ex quo consequens est, in eius

modi prescriptione semper interuenire probabilem ignorantiam. Veruntamen, tametsi primi temere, & sine culpa legem Reip. vtilem transgredientes, prescriptionem re ipsa inchoare non potuerunt; horum tamen successores, videntes legem ab antecessoribus suis non obseruatam, existimare possunt, & in dubio presumere, illos habuisse iustam legis non seruandae causam, & ita illorum vestigiis insistentes prescriptionem inchoare, vel quasi bona fide ab antecessoribus inchoata fuisset eandem perficere.

Consuetudo etiam in sacramentalibus aduersus r²ius commune introduci potest, si in sacris canonibus reprobata non sit. V. C. vt secundae nuptiae benedicantur. Et Nauar. probat ex c. de trina; Nihil referre, seu vna seu trinamersione baptismus conferatur, pro cuiusque Ecclesiae consuetudine: quia *in vna fide nihil offest S. Ecclesiae consuetudo diuersa.*

NB. Censurae Ecclesiasticae, quae suapte natura culpam supponunt, ab eaque inseparabiles sunt poenae, per consuetudinem abrogari non possunt.

Impedimentum matrimonii dirimens per desuetudinem tolli potest, non autem nouum impedimentum per consuetudinem introduci, ignorante Papa, Ratio, quia Consuetudo ^{non} acquirit vim legis, nisi ex voluntate potentis in ea re legem condere, qui in proposito est solus Papa, siquidem matrimonii impedimenta & dispensationes in eisdem, summus Pontifex sibi reseruauit.

NB. Vniuersim dici posse de impedimentis matrimonii, si eorum aliquod consuetudine, praesertim immemoriali introductum sit, & sine scandalo tolli non possit, obseruandum esse: quia in tali casu summus Pontifex non resistit consuetudini sed

L

obser-

obseruandam permittit, secundum communem
 Doctorum interpretationem. Alioquin valde expe-
 dit, ut impedimenta matrim. in tota Ecclesia vnifor-
 miter feruentur: ideoque consuetudines speciales
 contrariè nullo modo introduci debent, aut potius
 quam introductæ sunt, tollere eas oportet, modò
 ne scandalo id fieri possit.

14 Consuetudo cœpta & nondum consummata,
 nico actu contrario interrumpitur, ideoque post
 de nouo inchoari debet. Quod si verò, elapso tem-
 pore legitimo, consuetudo completa sit, non tollitur
 vno actu contrario, sed vel principis lege consu-
 tudinis abrogatoria, vel contraria noua consuetu-
 dine, cum temporis diuturnitate.

15 Consuetudo abrogatiua legis, species quædam
 præscriptionis generatim acceptæ. Est enim acqui-
 sitiuia iuris videlicet immunitatis ac libertatis
 lege.

Alioquin Consuetudo, quæ est præter legem
 quoad significationem differt à præscriptione, quæ
 consuetudine diuturna per tacitum populi con-
 sensum introducit ius, quatenus idem est quod legitur
 verò præscriptione, seu vsucapione acquiritur
 quatenus idem est quod dominium aut alia facta
 vtendi, agendi, &c.

Duo hic notanda. I. Præscriptionis nomen à
 doctoribus interdum generatim accipitur, quomodo
 comprehendit etiam populi consuetudinem abro-
 gatiuam legis, per temporis diuturnitatem & bonam
 fidem. Interdum verò strictius accipitur, vt non
 comprehendat specialem illam præscriptionem im-
 munitatis aduersum legem communem (propter
 quod eiusmodi præscriptio peculiare nomen habet)

re soleat consuetudinis legitimæ præscriptæ) comprehendat verò cæteras omnes bonæ fidei vsucapiones, quæ vel sunt particularium personarum ad acquirendum sibi ius aliquod vel communitatis, quatenus ea in acquirendi iuribus, V.C. alicuius rei dominio, quasi particularis personæ vicem subit.

NB. NB. 2. Interdum accidere solet, vt duplex præscriptio simul concurrat, V.C. communitas laicorum à tempore immemorabili, non exigentibus Clericis decimas cum bona fide præscripserunt ius immunitatis, duplex hic cernitur præscriptio, vna, per quam excluditur obligatio legis vniuersalis canonice de decimis soluendis tam realibus, quam personalibus: altera, per quam excluditur ius & actio Clericorum, quæ ipsis ex eadem illa lege siue Canone aduersus laicos competit.

TRACTATUS V.

De Censuris.

PARS I.

De Censuris in Communi.

CAP. I.

Quid sit Censura Ecclesiastica?

ensura significabat Romanis sententiam Censoris mores corrigentis, aut pœnam decernentis. Hinc censuræ vox ab Ecclesiasticis scriptoribus translata est ad significandam

L 2